

מלאכת מחשבת

דיון לעומק בנושאים עיוניים ~ רעיונות והערות ~ בפרשת השבוע

פרשת השבוע "ויקרא" (ובו ט' עניינים בביאור הפרשה ופרק "נחשבה")

"בומרנג" (בעין הסערה)

פרק ז' "סוד הכישלון – ההצלחה הלא משוערת"

(א) למה נצרך משה להשיב אם בני ישראל מקבלים את תו"כ.

את הציוויים בפועל, על זה אין צורך כלל להשיב שבני ישראל אכן מעוניינים לקבל?

וביאר מרן הגרי"ז על פי דברי הסוגיא בסוטה (דף ל"ז ע"ב) דאיתא התם "נמצא מ"ח בריתות על כל מצוה ומצוה, ר' שמעון מוציא הר גריזים והר עיבל ומכניס אוהל מועד שבמדבר". **ובפרש"י ומכניס אוהל מועד:** שלאחר שהוקם המשכן נדבר הקב"ה עם משה בישוב ולמדו כל התורה כדכתיב וידבר ה' אליו לאמור". מבואר בזה דלפי דברי ר' שמעון היה באוהל מועד כריתת ברית כפי שהיה בהר סיני בזמן קבלת התורה.

ולפי"ז שפיר ניחא עניין קבלת הדברים מצד בני ישראל, כי לפי שיטתו צריכים היו בני ישראל גם באוהל מועד לקבל עליהם את הברית שהייתה בהר סיני. והכי איתא ברש"י (דברים פ"ד כ"ח פס' ס"ט) שקיבלו עליהם את התורה באלה ושבועה. וזה מה שמפרש רש"י כאן שהיו בני ישראל צריכים להשיב את משה דבר כי אכן הם מוכנים לקבל שוב את הברית שכרתו עמו בהר סיני.

ברם כל זה קאי רק אליבא דשיטת ר' שמעון בתו"כ דאף במשכן היה ברית, אבל לדעת ת"ק דסבר דלא הייתה כריתת ברית באוהל מועד על כרחק אי אפשר לפרש את לאמור כהשיבני אם יקבלו את דברי ולפיכך צריכים לפרש כפירוש קמא דצא ואמור להם דברי כיבושין בשבילכם נדבר

(**ובריש כל תו"כ** שהן עיקר הדברים חשוב היה להדגיש זאת כפי שבאמת זה שייך לכל דיבור שאמר הקב"ה, ברם כאן לומר זאת ודו"ק).

איתא בפרשה (ויקרא פ"ד א' פס' א') **"ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמור"**

ובפרש"י: לאמור צא ואמור להם דברי כיבושין בשבילכם הוא נדבר, שכן מצינו שכל ל"ח שנה שהיו ישראל במדבר כמנוחים מן המרגלים ואילך לא נתייחד הדיבור עם משה, שנאמר ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות מקרב העם וידבר ה' אלי לאמור, אלי היה הדיבור (ועל כרחק בשביל אלו שראויים לקבל היה הדיבור) דבר אחר צא ואמור להן דברי והשיבני אם יקבלום כמה שנאמר וישב משה את דברי העם אל ה'.

והנה "לאמור" זה טעון ביאור, שהרי נאמר לאחר מיכן ידבר אל בני ישראל ואין זה ככל לאמור שנאמר לפני כל ציווי לומר את הדברים לבני ישראל, ועל כן צריכים לפרש את לאמור בעניין אחר, ועל זה הביא רש"י שני הביאורים הללו.

ברם צ"ב במה נחלקו שתי דעות אלו, אם הדיבור זה היה בשביל שידעו את חשיבות הדיבור שהוא בשבילם אבל אין צריכים להסכמתם, ולשיטה השניה צריכים בני"י שישבו את משה דבר כי הדברים מקובלים עליהם.

ומרן הגרי"ז הלוי זי"ע תמה מפני מה היו צריכים בני ישראל להשיב לו כי מקבלים הם את הדברים והרי לא דמי כלל לקבלת מתן תורה דהתם היו צריכים בני ישראל לקבל עליהם את התורה לפיכך צריך משה רבינו להשיב לה' את תשובת בני ישראל שהם אכן מוכנים לקבל את התורה דבלא זה אין ליתן להם את התורה, אבל באוהל מועד היה לאחר שכבר קיבלו את התורה ורק צריכים לומר להם

דכמאן דטעין אכתפיה דמי (כפי שבכל חיוב ממון שיש לו דהשעבוד מוטל אכתפיה דגברא) לפי"ז אתי הפסוק לחדש חיוב ממון גמור ושעבוד נכסים להקדש.

ברם יש לעיין בזה דהנה בגמ' בב"ק (דף ו' ע"ב) אמרינן "ר' עקיבא אומר לא בא הכתוב אלא לגבות לנזיקין מן העידית וקל וחומר להקדש" (דאם התחייב להקדש צריך לשלם מעידית נכסיו) ואקשינן מאי ק"ו להקדש? אילימא דנגח תורא דידן לתורא דהקדש, שור רעהו אמר רחמנא ולא שור של הקדש? אלא לאומר הרי עלי מנה לבדק הבית דאתי גזבר ושקיל מעידית, לא יהא אלא בעל חוב ובעל חוב בביונות? וכי תימא סבר ר' עקיבא כל בעל חוב נמי בעידית, איכא למיפרך מה לבעל חוב שכן יפה כוחו בנזיקין יעוי"ש.

והנה בס"ד דגמ' דמיירי באומר הרי עלי מנה לבדק הבית דמשלם בעידית מק"ו תמה בכך בשיטמ"ק [שם] מדוע צריך כלל ק"ו להקדש שתובע חובו מעידית והלא כתיב לא תאחר לשלמו וכל מקום דאיתא ישלם הוי מעידית וא"כ מצד בל תאחר חייב לשלם מעידית? והביא ישוב לכך בשם הרב רבי ישעיה ז"ל דלענין עידית ילפינן רק בתשלומים שאפשר להוציאם בב"ד כתשלומי נזיקין לפיכך היכא דכתיב 'מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם' היינו מעידית, אבל גבי בל תאחר דהוי רק חוב מצוה גרידא ואינו שייך לגיבוי ב"ד אין ללמוד משם דין עידית אלמלי הק"ו. העולה מדברי השיטמ"ק הנ"ל דאין בבל תאחר שיעבוד נכסים ובפשטות אין בזה כל חיוב ממון להקדש ולכאורה מוכרח דלא כהגרי"מ פיינשטיין?

ואולי יש לומר דאה"נ היכא דילפינן את החיוב רק מבבל תאחר גרידא לא הוי חיוב ב"ד ולפיכך בנדר מנה לבדק הבית ליכא חיוב ממון רק חיוב נדר גרידא, ברם היכא דהקדיש קרבן ואיכא חיוב אחריות מדין ונרצה לו לכפר עליו בכה"ג איכא חיוב ממון כלפי רשות הקדש והוי חיוב ממון ממש. ואף אי נימא דגם בזה אין כוח ביד בית דין להוציאו בדין ובדיינים מכל מקום אפשר דחוב ממון גמור איכא מלבד חוב המצוה רק דאין יכולת לחייב על זה מעידית כדין כל חוב ממון שניתן להוציאו בדין ובדיינים ודו"ק.

ב) בעניין דבעינן פסוק לחייב אחריות על הקרבנות.

איתא בפרשה (פס' ג') **"אם עולה קרבנו מן הבקר זכר תמים יקריבנו אל פתח אוהל מועד יקריב אותו לרצונו לפני ה'".**

ובפרש"י: אל פתח אוהל מועד, מטפל בהבאתו עד העזרה". וצ"ב מאי קמ"ל דמטפל בהבאתו והרי קרבן זה מוטל עליו וחייב באחריותו? ואי נימא דזה גופא אתי לאשמועינן, והלא זה ילפינן מהפסוק הבא ונרצה לו לכפר עליו ועלה אמרינן בגמ' (זבחים דף ד' ע"ב) ר' שמעון אומר את שעליו חייב באחריותו ואת שאינו עליו אינו חייב באחריותו ואמר ר' יצחק בר אבדימי מאי טעמא כיון דאמר עלי, כמאן דטעון אכתפיה דמי.

הרי לנו דהיכא דחייב באחריות משועבד הוא להביא את הקרבן ופשיטא א"כ דחייב הוא לטפל להביא את הקרבן? ודוחק לומר דברישא מיירי בקרבן נדבה דאמר זו לקרבן ולא אמר עלי וקמ"ל הפסוק דאפילו הכי איכא עליו חיוב לטפל בהבאתו ואינו יכול לפטור עצמו דדי לו בזה שהפריש קרבן ומעתה מוטל החיוב על הכהנים להביא את הנדבה הזו.

ולפי זה הפסוק השני בא לחדש החילוק בין קרבנות נדבה לחובה, דבקרבנות חובה לא סר השעבוד ממנו עד שיקריב את הקרבן בפועל, אבל בנדבה אם מת הקרבן נפטר החיוב ומכל מקום שווים שניהם לגבי חיוב הבאת הבהמה למשכן, דמכל מקום צ"ע, פשיטא דאף בנדבה חייב הוא לטפל בהבאתו, דא"כ יעבור עליו בבל תאחר וא"כ מצד חיוב בל תאחר חובה עליו להביא את נדבתו וממילא עליו לטפל בהבאתו של הקרבן מצד חובת בל תאחר שלו דהרי אין די בהפרשת הקרבן בלא הבאתו וצ"ע.

ומרן הגרי"מ פיינשטיין זצוק"ל תמה על הפסוק דאתי לחדש חיוב אחריות (ונרצה לו לכפר עליו) דאמאי איצטריך ליה והלא חייב עליו ב'בל יחל דברוי וא"כ בלא ילפותא דנרצה לכפר עליו ידעינן דחייב באחריותו? ותירץ על זה דהפסוק אתי לאשמועינן חיוב חדש, דמלבד עצם חיוב הנדר שעליו איכא חיוב ממון דיש עליו חוב להקדש לשלם את נדרו, ואתי הפסוק לומר דחייב לשלם את חובו להקדש וזה מה שנלמד מנרצה לו לכפר עליו שאיכא חיוב אחריות

הדין על בהמה מסוימת אבל כיון שאמר שבאותה בהמה שרוצה שתהיה קרבן תודה בזה גופא רוצה לקיים גם את דין חגיגה וזה אי אפשר שכיון שהחיל בה דין תודה חל עליה חלות דין תודה ואי אפשר שתשמש גם לקרבן חגיגה, ודו"ק היטב.

(מהרה"ג החו"ב בעל ויברך דוד שליט"א)

ג) בקושיות הגבורות שמונים על מ"ד הבעלים מפגלין.

וְאִם הָאֵל אֶכְלֵ מִבְּשָׂר זָבַח שְׁלָמִיו בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לֹא יִרְצָה הַמִּקְרִיב אֹתוֹ לֹא יִחְשַׁב לוֹ פְּגוּל יְהִיָּה (ז, יח)

מהכא ילפינן בזבחים כ"ח ע"א דין פיגול בקרבן, וכדפירש רש"י כאן, שאם חישב באחת העבודות לאכול או להקטיר את הקרבן חוץ לזמנו, אזי הקרבן פיגול וחייבין עליו כרת.

ולדינא קיימא לן שרק הכהן העושה את העבודות יכול לפגל את הקרבן, אמנם ר' אלעזר ב"ר יוסי סבירא ליה דגם הבעלים יכול לפגל את הקרבן, כדתניא בזבחים מ"ז ע"א "א"ר אלעזר ברבי יוסי שמעתי שהבעלים מפגלין", ומבואר שם דסבירא ליה דזה מחשב וזה עובד הויא מחשבה.

והקשה הגאון ר' יוסף ענגיל זצ"ל בספר גבורות שמונים (אות א') איך סובר ראב"י דהבעלים יכול לפגל את הקרבן, הא מבואר בזבחים קי"ד ע"א דקדשים לא חשיבי של הבעלים ואינו יכול לאסרם, דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ומה שהכהן יכול לפגל את הקרבן ביאר הר"ן בנדרים ל"ו ע"א דזהו משום שעל ידי מעשה אדם אוסר דבר שאינו שלו, אך הבעלים שלא עושה שום מעשה איך יכול לפגל את הקרבן שאינו שלו?

ותירץ הגבורות שמונים שם, דהא דסבירא ליה לראב"י שהבעלים מפגלין היינו רק בקדשים קלים, והיינו אליבא דר' יוסי הגלילי דסבירא ליה דקדשים קלים ממון בעלים.

ועל פי זה כתב ליישב את הקושיא הידועה והמפורסמת על מאן דאמר שהבעלים מפגלים, דאם כן כל סוטה יכולה לפגל את המנחה שלה, ושוב לא תועיל הבדיקה שלה (ועל קושיא זו חיבר הגר"י ענגיל זצ"ל את ספרו המופלא "גבורות שמונים", שבו כתב שמונים תירוצים חריפים על קושיא זו), ועל פי הנ"ל תירץ, שכל מה שהבעלים

ותמה ב"באר מרים" בעצם חידושו של הגר"י, דהנה בגמ' במרובה (ב"ק דף ע"ו ע"א) לגבי גנב והקדיש ואחר כך טבח ומכר דבהקדש הוי להתחייב דמה לי מכרו להדיוט ומה לי מכרו לשמים, ומחלקינן התם בין קדשי בדק הבית דהוי מכירה ומחייב בד' וה' לקדשי מזבח דהתם אמרינן מעיקרא תורא דראובן והשתא נמי תורא דראובן ולא הוי בזה חלות מכירה (כיון שעולה לחובתו נמי). הרי לנו דבקדשי מזבח הוי התפסת קדושה של הבעלים ואין כאן תביעת ממון של הקדש ולפיכך אינו חייב בזה ד' וה' ודלא כהגר"י?

ואמר לו בזה הגר"י דאין כל סתירה לדבריו, דלעולם גם הקדש יכול לתבוע ממון מהבעלים אבל אינו כמעשה מכר כפי שזה בקדשי בדק הבית, דהתם הוי כמכר גמור ולפיכך שייך בזה חיוב ד' וה' אבל בקדשי מזבח אין זה כחלות מכר אבל מכל מקום יש לרשות הקדש כוח תביעה ממונית עליו בר מן דין הנדר שבו.

ובדברי הגר"י מ הנ"ל תיושב תמיה בדברי רש"י ביצה (דף כ' ע"א ד"ה נזיר) גבי האומר הרי עלי תודה ואצא בה ידי חגיגה הריני נזיר ואגלח ממועות מעשר שני דאינו יוצא ידי חובת חגיגה משום דנדור הוא הוא ואינו יוצא בזה וכן נזיר אינו מגלח ממועות מעשר שני. ופרש"י נזיר ואינו מגלח ממועות מעשר אלא מן החולין, דכיון דאמר מר הרי עלי נתחייב דאמירה לגבוה כמסירתו להדיוט יעוי"ש.

וצ"ב דהנה דין אמירה לגבוה כמסירה להדיוט שייך שפיר בקדשי בדק הבית או באומר הרי זו דהקנה הבהמה לגבוה שפיר שייך לומר בזה שאין זה קניינו ואין יכול לצאת בה ידי חובתו, ובמעות מעשר שני למי"ד מעות מעשר שני ממון גבוה שפיר שייך לומר דאינו יוצא ידי חובתו ברם הרי עלי תודה דהקדיש למזבח בהרי עלי דמלבד חובת נדר לית בה כלום נמצא דהבהמה שייכת לו למה שלא יוכל לצאת בה ידי חובתו? (ואף דצריך לצאת מחולין שלו ולא מדבר השייך לגבוה ברם לכאורה מה רובץ על הבהמה כל עוד לא הפריש את הבהמה בפועל להקדש?)

ברם לפי מה שייסד הגר"י דמלבד דין נדר איכא דין ממון לגבוה בכל התפסה להקדש אפשר לומר דגם בזה איכא דין אמירה לגבוה כמסירה להקדש, ואם אמנם לא צמצם את

הבעלים על ידי מחשבתו עושה את העבודה של הכהן ל"עבודת פיגול", וממילא העבודה של הכהן היא הפוסלת את הקרבן.

ועיין בגבורות שמונים עוד הרבה ביאורים בענין זה.

ובעיקר הקושיא שכל סוטה תוכל לפגל את המנחה שלה, הנה בשדי חמד (מערכת מ' כלל י"ז) כתב ליישב בפשטות, דאם הכהן חשב בפירוש להקריב כדון, לא יכול הבעלים לפגל, ודקדק כן ממה שכתב רש"י זבחים מ"ז ע"א "שקיבל הכהן בשתיקה", וכן כתב הגבורות שמונים באות י"ח.

ועוד תירוץ פשוט כתב השדי חמד בשם חכם אחד, דמחשבת פיגול מהניא רק במי שבידו לזרוק או לאכול חוץ לזמנו, כדמשמע בזבחים ל"ו ע"א [וכ"כ הרש"ש גיטין נ"ג סוף ע"ב], ומילתא דמסתברא הוא, כי מי שלא יכול לאכול חוץ לזמנו, גם מחשבתו על זה אינה 'מחשבה' אלא דמיון בעלמא, כי ברור לו שלא יוכל לעשות כן. ולפי זה הא דבעלים מפגלים היינו רק בקדשים קלים שנאכלים לבעלים, ויש בידו לאכול חוץ לזמנו, אך בקדשי קדשים אינם יכולים לפגל, כיון שנאכלין רק לכהנים, ומנחת סוטה היא קדשי קדשים כמו כל המנחות.

ונראה קצת ראייה לסברא זו מדברי רגמ"ה חולין ל"ט ע"א, שכתב: "מחשבין מעבודה לעבודה. כלומר אם כששוחט כהן קדשים ומחשב בשחיטה על מנת לזרוק דמו חוץ לזמנו" כו', וצ"ב למה כתב דוקא כהן, הא שחיטה כשירה בזר, וצ"ל דהוא משום שישראל ודאי לא יכול לחשוב על עבודה אחרת, כיון שאין בידו לעשותה, והיינו כדברי השד"ח והרש"ש הנ"ל.

ועיין עוד בשדי חמד שם שהביא עוד הרבה תירוצים על קושיא זו.

ואגב אורחא, עיין ברמב"ן פ' כי תשא (שמות לב ה) שכתב שבחטא העגל אהרן הקריב לשם ה' והעם נתכוונו לעגל והיו הבעלים מפגלים, ודבריו צ"ע, דהא לדינא קיי"ל דאין הבעלים מפגלים, ואם כן איך הועיל הפיגול שלהם, ככתוב (שם פסוק ח') ויזבחו לו, וצ"ע.

מהגאון רבי צבי כהן שליט"א

מפגלין זה רק בקדשים קלים, אך מנחת סוטה היא קדשי קדשים (כמו כל המנחות), ובזה לכולי עלמא אין הבעלים מפגלין, כנ"ל.

ובאות ב' כתב הגבורות שמונים לתרץ באופן אחר את הקושיא הנ"ל [איך הבעלים מפגלין הא אין אדם אוסר דבר שאינו שלון], דהנה בקידושין כ"ג ע"ב אמרינן דהכהנים אינם שלוחי דידן משום ד"מי איכא מידי דאנן לא מצינן עבדינן ואינהו מצי עבדי", וטעם זה שייך רק בשאר עבודות, אך שחיטה הא כשירה בזר, אם כן יש לומר דבשחיטה באמת הכהנים שלוחי דידן. ולפי זה תירץ, דמה שאמר ראב"י שהבעלים מפגלים זה רק בשחיטה, דבזה הכהן שליח של הבעלים והוי כאילו הבעלים עצמו שוחט, ועל ידי מעשה יכול לאסור דבר שאינו שלו, כנ"ל.

ועל פי זה גם כן תירץ את הקושיא שכל סוטה יכולה לפגל את המנחה שלה, דמה שהבעלים מפגלין זה רק בשחיטה דכשירה בזר, אך העבודות של המנחה הרי כולם פסולים בזר, וממילא אין הסוטה יכולה לפגל את מנחתה.

אמנם העיר הגבורות שמונים, שברש"י בזבחים שם (ד"ה שמעתי שהבעלים מפגלין) כתב: "אם קיבל הכהן בשתיקה וחישבו הבעלים עליה על פיגול הוי פיגול", הרי להדיא דהבעלים יכול לפגל גם בקבלה, וכתב דעכ"פ לולי דברי רש"י י"ל כמו שכתב. ויש להעיר עוד על דבריו, דברש"י חולין ל"ח ע"ב ד"ה שהבעלים מפגלין כתב: "אם חשבו על שחיטת כהן או על זריקתו ע"מ לאכול חוץ לזמנו הוי פיגול", הרי להדיא דהבעלים יכול לפגל גם בזריקה, ואם כן הדרא קושיא לדוכתה.

אמנם, הנה בתוס' בקידושין כ"ג ע"ב (ד"ה דאמר, בתירוץ השני) כתבו, דהא דאמרינן דהכהנים לא הוו שלוחי דידן, היינו שלא הוו רק שלוחי דידן, אך אפשר דהוו גם שלוחי דרחמנא וגם שלוחי דידן. ולפי זה גם בשאר העבודות הכהן שליח של הבעלים, ואם כן שפיר יש לומר על כל העבודות כתירוצו של הגבורות שמונים, דבכולהו הוי כאילו הבעלים עצמו עושה את העבודה, ועל כן יכול לאסור גם דבר שאינו שלו.

ועוד נראה ליישב את הקושיא איך הבעלים מפגל דבר שאינו שלו. דהנה חקרו האחרונים האם מחשבת הפיגול עצמה פוסלת את הקרבן, או דהמחשבה רק עושה את העבודה ל"עבודת פיגול", ואז העבודה פוסלת את הקרבן. ולפי הצד האחרון נראה דניחא היטב, כי גם כשהבעלים מפגל באמת לא הוא הפוסל את הקרבן, אלא

הטעם משום שאינו נחשב כפירת ממון מאחר שמשלם, דבכה"ג חייב שבועה, אלא הטעם משום שאין תביעת ברי לחייב שבועה.]

אך מאידך מצינו להיפך בדברי התוס' (קז: ד"ה כגון וקח. ד"ה טען) שכתבו לענין שבועת הפקדון, שאם מתחילה כפר השומר בפקדון ובאו עדים וחייבוהו, ואח"כ נשבע שאבד והודה, אינו חייב חומש ואשם, כיון שכבר נתחייב ממון משעת כפירה הראשונה, ושבועתו היא שבועת ביטוי בעלמא ע"ש, הרי מבואר מדבריהם שאע"פ שהשומר כופר בגוף הפקדון וטוען שאבד, מכל מקום מאחר שנתחייב לשלם את דמי הפקדון לא חשיב כפירת ממון לחייבו ע"ז חומש ואשם, ועי' בקבא דקושייתא (קו' נא) שנתקשה בסתירת דברי התוס', דמדבריהם בריש ב"מ מוכח שאפשר להשיב על תביעת חפץ אף כשאינו מדובר בהפסד ממון לתובע או לנתבע.

ואכן יעויין באו"ש (שבועות פ"ח ה"ח) שהאריך בדברי התוס' ב"ק שם, וכתב שמדברי התוספתא והירושלמי והרמב"ם מוכח שלא כדברי התוס', אלא חייב חומש ואשם אף באופן שנתחייב לשלם את דמי הפקדון ולא כפר אלא בפקדון עצמו ע"ש, אך בדעת התוס' שפטרו משבועה תיקשי כנ"ל.

והנה מצאנו נידון דומה לזה, לגבי מיגו להוציא, דלדעת הרבה ראשונים אין אומרים מיגו להוציא ממון, ויל"ע באופן שתובע חפץ והנתבע יקבל את דמי החפץ, האם חשיב הוצאת ממון ולא מהני מיגו להוציא, או דמכיון שהנתבע יקבל את דמי החפץ לא חשיב הוצאת ממון ומהני המיגו להוציא מידו.

ובש"ך (קלג סקי"ג, ונרמז גם בסי' צ סקכ"ב) כתב שבכה"ג לא חשיב הוצאת ממון ומהני ביה מיגו (ע"ש שנחלקו בזה שני תירוצי התוס' ב"ב נב: וב"מ קטז. והלכה כשיטה קמא בתוס' דלא חשיב מיגו להוציא ע"ש, ועי' בשו"מ מהדו"ד ח"א סי' ס שאפשר שגם הר"ר דודי מסכים לזה) והסכימו עמו כמה אחרונים (עי' חמד"ש ב"מ ב. והגר"ש איגר בספר העיקרים אומדנא אשכול ז ובשו"ת שאילת שלום ח"א סי' לד ושו"מ שם) אך הרבה אחרונים חולקים וסוברים שגם בכה"ג שמשלם את דמי החפץ לא אמרינן מיגו להוציא (עי' כנה"ג כללי מיגו נב וביאור הגר"א שם סק"ב ונתה"מ שם סק"א וקצה"ח דלהלן).

ולכאורה סברת הש"ך הוא ע"ד משנ"ת, שכיון שאינו רוצה להפסיד את הנתבע שהרי משלם לו מעות, והנידון הוא רק על תביעת החפץ ולא על

ד) נתבע חפץ בעין ומודה בדמי החפץ.

או מכל אשר ישבע עליו לשקר ושלם אותו בראשו וחמשתיו יסף עליו (ה כד)

מבואר בהאי קרא ששומר שכפר בפקדון ונשבע לשקר והודה מביא חומש ואשם.

ויש להסתפק מה הדין כשהנתבע אמנם כופר בפקדון, אך מודה שמוטל עליו לשלם את דמי הפקדון, כיון שפשע בו או שלח בו יד, ולאחר שנשבע הודה שהחפץ בעין ומשיבו לבעלים, האם חייב חומש ואשם כדין שבועת הפקדון, או דלמא מאחר שלא כפר לגמרי בתביעה, אלא רק ביחס לפקדון בעין, אבל לא בשווי הפקדון, אי"ז נחשב כפירת ממון לחייב עליו שבועה וחומש ואשם.

וכמו"כ יש להסתפק בשאר שבועות שבתורה, וכגון התובע את חבירו מכרת לי חפץ פלוני ועלי לשלם את דמיו, והלה כופר, האם ניתן לחייבו שבועה - ע"י עד אחד, או באופן שמודה במקצת- או שמא מכיון שאין כאן ויכוח על שווי הממון אלא רק על הבעלות על החפץ עצמו אי"ז נחשב כפירת ממון לחייבו שבועה.

ועי' בריטב"א (ב"מ מח.). שמלוא התובע את הלואה שייחד לו כלי להלוואתו להיות לו למשכון והלואה כופר שלא יחד לו כלי, אם נשבע הלואה והודה חייב חומש ואשם ובהכי איירי קרא, ובשימ"ק שם כתב בשם הראב"ד דבכה"ג לא חשיב כפירת ממון לחייב חומש ואשם, כיון שמודה בעיקר החוב ואינו כופר אלא ביחוד הכלי ע"ש. ומבואר שנחלקו הראשונים בנידון זה האם תביעה על חפץ מסויים מחייבת שבועה וחומש ואשם באופן שאין כפירה על עיקר החוב.

ובקצה"ח (סי' עג סק"ב) דן בספק זה, על התובע מכרת לי חפץ זה והלה מכחיש אם יכול להשביעו, וכתב להוכיח שנחשב כפירת ממון ואפשר לחייב שבועה, מהא דאמרינן בריש ב"מ שנים או חזין בטלית זה אומר כולה שלי כו' ומוקי לה במקח וממכר, ומקשי ולחזי זוזי ממאן נקיט, ופירשו התוס' שהמוכר יהיה נאמן לומר ממי קיבל מעות בכדי לחייב את שכנגדו שבועה. והנה בנידון שם התובע רוצה לקבל את הטלית ולשלם את שווי, והנתבע יקבל את מעותיו בחזרה, ואין כאן תביעה על הפסד ממון אלא על הבעלות בטלית, ומוכח שמכל מקום אפשר לחייב ע"ז שבועה.

[ומוסיף הקצה"ח שם, דהא דכתבו הפוסקים ששבועה שאינה ברשותו היא רק מדרבנן, אבל מדאורייתא משלם ואינו נשבע, לפי הנ"ל אין

הפסד לא שייכא טענה זו ואכ"מ, אמנם אכתי נחשב תפוס בממון, אף שאין לו דין מוחזק.

ומעתה יש חילוק בין מיגו לרוב, דלגבי מיגו מבואר בש"ך שיכול להוציא מתפוס וכמש"ש הקצה"ח סקי"א, משא"כ לגבי רוב מבואר בש"ך תק"כ סי' קכג שאינו יכול להוציא מתפוס, וממילא כשאין לנתבע הפסד דחשיב תפוס בעלמא אפשר להוציא ממנו רק ע"י מיגו ולא ע"י רוב ודו"ק.

ועי' בדברי הגר"ש איגר שם, שלמד מדברי הש"ך שבספק מקח טעות ניתן לבטל את המקח ע"י מיגו או אומדנא כיון שמחזיר את המעות ע"ש. ולדבריו תקשי מהא דהמוכר שור לחבירו ונמצא נגחן דלא מפקינן ממונא ע"י רוב, ואינו יכול ליישב כהנה"מ, דבמקח טעות אם יאבדו המעות באונס נאבדו למוכר ולא לקונה, וע"כ צ"ל כמשנ"ת בחילוק השני, שיש חילוק בין מיגו לרוב, וסבר הגרש"א שאומדנא דמיא למיגו ולא לרוב.]

ומעתה נהדר לנידון דידן, דכתבו התוס' בב"ק שהנשבע על כפירת חפץ ובדעתו לשלם מעות לא חשיב שבועת הפקדון אלא שבועת ביטוי, ומבואר שאינו נחשב תביעת ממון, ומאידך מהא דשנים אוחזין בטלית מוכח שניתן לחייב שבועה ע"פ עד אחד אע"פ שהמוחזק אינו מפסיד את ממונו. ולפי דברי הנתה"מ מיושב שפיר, דבשנים אוחזין בטלית שפיר נחשב תביעת ממון, משום שאם יפסדו המעות יפסיד הנתבע, משא"כ בנידון התוס' בב"ק שהשומר חייב באחריותו של הפקדון ולכן אינו נחשב תביעת ממון.

עוד נראה ליישב באופ"א, דהנה בהא דכתב הש"ך שאם משלם את דמי החפץ לא חשיב מיגו להוציא, יעויין בדובב מישרים (ח"ב סל"ו) שביאר טעמו משום משום שכסף כולל בתוכו את החפצים שבעולם והכל מונח בו, וכמ"ש התוס' (סנהדרין מח. ד"ה מותר) דאף דבטווי לאריג הזמנה לאו מלתא היא אבל מעות כיון דחזי למקני בהו כל מילי הו"ל כבגד בפני עצמו, ולכן אי"ז נחשב הוצאת ממון כמשלם כסף תמורת החפץ עכ"ד.

ולפי דבריו נראה שדוקא כשתובע חפץ ע"ד לשלם לנתבע את דמיו, בכה"ג לא חשיב הוצאת ממון ומהני ליה המיגו, אבל להיפך אם יתבע ממון ע"ד להחזיר חפץ אזי חשיב הוצאת ממון דהחפץ אינו מהוה כתחליף למעות (והיינו שלא כדברי הגר"ש איגר שבספק מקח טעות ניתן לבטל את המקח ע"י מיגו או אומדנא, דזהו נכון אם סברת הש"ך משום שאין כ"כ נפק"מ בין חפץ למעותיו, אבל אם

השווי שלו, לכן אינו נחשב כ"כ הפקעת ממון ואפשר להוציא ע"י מיגו (ויש לציין לדברי הסמ"ע (סי' ש"ו סקט"ז) בקונה בהמה ונמצאת ספק טריפה ניתן להוציא את המעות מיד המוכר ול"א הממע"ה כיון שהמוכר מקבל בחזרה את מעותיו, ודבריו צ"ב, וכפי הנראה כוונתו ג"כ לסברא זו, שכיון שמקבל את החפץ תמורת המעות לא חשיב כ"כ הוצאת ממון, ועי' בש"ך שם שתמה על הסמ"ע דהא מכ"מ מפקינן מיניה ממונא, ולפי משנ"ת נראה שמודה הש"ך לעיקר הסברא, אלא דהוקשה לו במה שכתב הסמ"ע להוציא אף בלא מיגו, ואכן דברי הסמ"ע צ"ע דמ"ש מהמוכר שור לחבירו ונמצא נגחן דלא מפקינן את המעות מהמוכר מספק).

ועי' בקצה"ח (סי' פב סקי"ב) שהקשה על הש"ך, מהא דאמרינן בריש ב"מ, שנים אוחזין בטלית זה אומר כולה שלי וזה אומר חציה שלי, זה נוטל ג' חלקים וזה נוטל רביע, והק' התוס' אמאי זה שאומר חציה שלי אינו נאמן במיגו דכולה שלי, ותירצו דהוה מיגו להוציא. וקשה דהתינח במציאה, אבל במקח וממכר הרי הנידון הוא על הטלית ולא על שוויו, וזה שנוטל את הטלית הרי משלם את שוויו, ולדברי הש"ך הא בכה"ג לא חשיב מיגו להוציא (ועי' בחמד"ש ב"מ שם ובאבה"א פ"ה מגניבה ה"י ובשו"ת רביד הזהב סי' ל"א מש"כ בזה).

ובנתה"מ (קלג סק"ח) כתב ליישב, דשאני התם דהתביעה שלו היא על גוף החפץ בלא דמים, והשני יטול דמיו מהמוכר, ואם יאנסו הדמים מן המוכר אין לו עליו כלום, הוי שפיר מיגו להוציא, משא"כ הכא דאי אפשר לו ליטול החפץ בלא דמים, שפיר כתב הש"ך דלא הוי מיגו להוציא עכ"ד.

[ולפי דבריו מיושב עוד קושיא שהקשו האחרונים על הש"ך, דלפי סברתו שכשמשלם את דמיו לא חשיב מיגו להוציא, לכא"ה"ה לענין רוב שיכול להוציא ממון בכה"ג, וקשה מהא דהמוכר שור לחבירו ונמצא נגחן דאין הולכין בממון אחר הרוב וא"א להוציא את המעות מהמוכר אע"פ שמקבל את השור בחזרה. ולפי"ד הנתה"מ ניחא דהתם אם ימות השור יפסיד המוכר ולכן חשיב תביעת ממון, וכן תירץ בחבל יעקב (ח"ב סי"ג אות ד' ה').

ויתכן עוד לחלק בין מיגו לרוב לענין זה, דסברת הש"ך דמועיל מיגו להוציא, הוא משום דלא חשיב מוחזק בכה"ג שאין לו הפסד ממון, והיינו משום דמוחזק הוא זכות טענה של הבע"ד וכשאין לו

להוציא (אך כתב שכאן הוא יותר מחודש שאפשר להוציא אף בלא מיגו). וע"ע במרחשת (ח"ב סי' לא ולו).

מהגאון בעל "גינת אגוז" שליט"א

פרשת ויקרא

(ה) זבח רשעים תועבה בעבירת עשה.

אם עלה קרבנו מן הבקר (א, ג)

איתא בזבחים ז, ב ואמר רבא עולה דורון היא, [ופירש"י, אינה באה על עשה לכפרה ממש, אלא אחר שכפרה התשובה על העשה היא באה להקבלת פנים, כאדם שסרח במלך וריצהו ע"י פרקליטין וכשבא להקביל פניו מביא דורון בידו], ומפרשין, היכי דמי [ופירש"י, כלומר דהיכי דמי שתהא באה לכפרה], אי דליכא תשובה [אעבירת עשה שבידו] זבח רשעים תועבה, ואי דאיכא תשובה למה לי עולה, והתניא עבר על מצות עשה לא זז משם עד שמוחלין לו, אלא ש"מ דורון הוא.

הנה מבואר דבעבירת ביטול עשה נעשה רשע, ואין יכול להביא עולתו משום זבח רשעים תועבה. והעירו דשם בזבחים ו, א איתא דבהקרבת קרבן בלא סמיכה [וברש"י, שלא נחשב בעיניו ולא עשאה], אע"פ שביטול עשה דסמיכה קרבנו כשר. וקשה כיון דמבטל בידים עשה דסמיכה, הלא רשע הוא, ואין קרבנו כשר. [ובשעת השחיטה הוא ביטול העשה, וא"כ ודאי לא קעביד תשובה].

עוד יל"ע דהנה לענין פסול רשע לעדות כ' הרמב"ם פ"י מעדות ה"א וז"ל, הרשעים פסולים לעדות מן התורה שנאמר אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמש, מפי השמועה למדו אל תשת רשע עד, ובה"ב, איזהו רשע כל מי שעבר עבירה שחייבין עליה מלקות הרי"ז רשע ופסול לעדות, שהרי התורה קראה למחויב מלקות רשע שנא' והיה אם בן הכות הרשע, ואי"צ לומר למחויב מיתת בי"ד שהוא פסול שנאמר אשר הוא רשע למות, עכ"ל. הנה מבואר דלא נקרא רשע בתורה אלא המחויב מלקות או מיתת בי"ד, ולהכי לא פסלינן לעדות בכלל אל תשת רשע עד אלא אלו, וצ"ע אמאי כילינן הכא למבטל עשה בכלל רשע, בקרא דזבח רשעים תועבה.

סברת הש"ך משום שהמעות משלימים את החפץ, א"כ דוקא כשמשלם מעות מהני ליה מיגו).

ולפי"ז מיושב קושיית הקצה"ח מהא דריש ב"מ, דלא אמרינן מיגו להוציא את הטלית מיד המוחזק, אע"פ שהמוחזק יקבל בחזרה את מעותיו מהמוכר, והיינו משום שהנתבע אינו מקבל את המעות בתורת תשלום על הטלית שנלקח מידו, אלא שכיון שמתבטל המקח ממילא מקבל את המעות בחזרה מהמוכר, אבל התובע אינו משלם לו מאומה על הטלית, ולכן שפיר חשיבא הוצאת ממון ולא אמרינן מיגו להוציא.

ומעתה מיושב גם הסתירה בתוס' לענין שבועה כשמקבל את דמי החפץ, דבשלמא באופן שהנתבע מקבל מהתובע את דמי החפץ, חשבינן ליה כאילו אין כאן הוצאת ממון כיון שמקבל מעות תמורת החפץ, משא"כ בנידון דשנים אוחזין בטלית, שאינו מקבל מעות על הטלית אלא שממילא מקבל את מעותיו בחזרה, שפיר חשיב כפירת ממון וניתן לחייב שבועה ע"פ עד אחד.

והנה בקצה"ח שם כתב שהתובע את חבירו מכרת לי חפץ פלוני והילך דמיו, והלה כופר, ניתן לחייבו שבועה ע"פ עד אחד, כדחזינן מהא דשנים אוחזין בטלית. אמנם לפני משנ"ת לכא' א"א להשביע בכה"ג לפי שני החילוקים הנ"ל.

דלפי החילוק הראשון הרי הלוקח חייב באחריות המעות עד שמשלם, וא"כ אין כאן תביעת ממון וא"א להשביע, ולפי החילוק השני ג"כ מאחר שמשלם מעות תמורת החפץ ל"ח תביעת ממון. ונראה דהקצה"ח אזיל לטעמיה שהוכיח מהא דשנים אוחזין בטלית דלא אמרינן מיגו להוציא אף כשאין הפסד לנתבע, אבל לפי משנ"ת בדעת הש"ך לחלק בשני אופנים אלו, נמצא דלא דמי להא דשנים אוחזין וא"א לחייב שבועה ועי'.

ובעיקר נידון זה יש לציין להא דכתבו התוס' (ב"ק דף ט. ד"ה הלכך) בהא דאחים שחלקו וגבה בע"ח מאחד מהם, דמספק"ל אם שאר האחין יכולים לסלקו במעות או דוקא בקרקע, ואמרינן בגמ' דנוטל רביע בקרקע ורביע במעות, וביארו התוס' דלא שייך ביה המוציא מחבירו עליו הראיה, וצ"ב כוונתם.

וביאר הפנ"י שם, שכיון שממנ"פ צריך לשלם והספק אינו בחיוב ופטור אלא היאך לפרוע ל"ש ביה דין המע"ה, וכ"כ בקוב"ב (שם אות ח). ועי' בשו"ת הגר"ש איגר (ח"ב כתבים סי' לב) שדימהו לדברי הש"ך דלעיל דלא חשיב בכה"ג מיגו

זבח רשעים תועבה, דיעויו' רמב"ם פ"ג ממעשה"ק ה"ד ופ"ג משגגות ה"ז דמבואר דרק מומר פסלין לקרבנו, [והוסיף הגרמ"ד שליט"א להוכיח דפסולא דמומר משום זבח רשעים תועבה דבסנהדרין קיב, ב איתא דקדשי עיר הנדחת ימותו משום זבח רשעים תועבה, ומשמע דדין פסול מומר לע"ז משום זבח רשעים תועבה הוא, וכן מבואר במשל"מ פ"ג משגגות שם], ומבואר דאם עבר עבירת עשה פעם אחת אין קרבנו בכלל זבח רשעים תועבה.

וע"כ ביארו בזה די"ל דמלבד דין פסול הנאמר בזבח רשעים תועבה, יש ג"כ דין דאפי' היכא דהקרוב כשר, מ"מ אינו מכפר על עבירות שלא שב מהם, וגם זה נכלל בזבח רשעים תועבה.

והוכיח הגרי"ד כן מהמבואר ברמב"ם שם דרק מומר לשבת ולע"ז אין מקבלין ממנו קרבן כלל, אבל במומר לשאר עבירות מקבלין ממנו על שאר עבירות חוץ מאלו שהוא מומר עליהם. הרי דגם ברשע ליכא זבח רשעים תועבה בכל קרבנותיו, אלא באותן העבירות, וה"ה כאן גוף העולה מקבלין ממנו וכשר, וזבח רשעים תועבה דאמרי' הכא גבי עבירת עשה, היינו שאינו מכפר על עבירת עשה שלא שב ממנה, וכמשנ"ת.

ו) עולה "מרצה" על עשה ועל ל"ת שניתק לעשה

וסמך ידו על ראש העלה ונרצה לו וגו' (א, ד)

וברש"י, על מה הוא מרצה לו, אם תאמר על כריתות ומיתות בי"ד או מיתה בידי שמים או מלקות, הרי עונשן אמור, הא אינו מרצה אלא על עשה, ועל לאו שניתק לעשה, עכ"ל, ומקורו מתו"כ.

והרמב"ן שם הביא ד' רש"י וכו' וז"ל, ואני תמה, וכי היכן עונשן אמור, כי הקרבנות בשוגגין הן מרצין, ונוכל לומר שיכפרו על חייבי מיתה בידי שמים שוגגין, ועל חייבי מלקות שוגגין, ועל חייבי מיתות בי"ד שוגגין באותן שאין חייבין עליהם חטאת, כגון מכה אביו ומקלל, כשם שהחטאת מכפרת בחייבי כריתות שוגגין, וכו'. ויתכן לומר כי בעבור שלא הזכיר בקרבנות הנדבה "לכפר עליו על שגגתו אשר שגג" כאשר בקרבנות החטא, ואמר "ונרצה", היה לרבותינו במשמעות הזו שיכפר על המזידים שאינם רצויים לפניו, כי השוגג אע"פ שחטא, רצוי השם הוא. א"כ א"א לו לכפר על המזידים זולתי על

והנראה בזה בעזה"י, דהא דאמרינן דאי דלא עבד תשובה אעבירת עשה שבידו הוא בכלל זבח רשעים תועבה, ואי לכפרה אתיא לא תעלה לו לכפרתו, לאו היינו משום הגברא דנעשה רשע בעבירת עשה, דעל עבירת עשה אין נעשה רשע, כמבואר בדין פסול רשע לעדות, אלא דעל עבירת העשה זו שלא עשה תשובה עליה, אי אפשר שיתכפר לו, דכלפי עבירה שלא עשה תשובה, הבאת קרבן עליה הרי היא בכלל זבח רשעים מצד העבירה, וא"א שיתכפר לו בזה.

וא"כ היכא דמביא עולתו, אף אי יש בידו עבירת עשה, וכגון ביטול מצות סמיכה, אמנם לעבירה זו כל שלא עשה עליה תשובה, אין עולה הקרבן לכפרה או לדורון, אכן שפיר מתקבל קרבן הגברא, ואין בו משום זבח רשעים תועבה, שאין הגברא בכלל רשע כמשנ"ת, ועל עבירת עשה שעשה עליהם תשובה הרי הקרבן עולה לכפרה וריצוי.

והראני מו"ר הגר"א גרבוז שליט"א, דהנה בנזיר כג, א איתא מאי דכתיב "כי ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם" משל לשני בני אדם שצלו את פסחיהן, אחד אכלו לשום מצוה ואחד אכלו לשם אכילה גסה, זה שאכלו לשום מצוה וצדיקים ילכו בם וזה שאכלו לשום אכילה גסה ופושעים יכשלו בם, אמר ליה ר"ל האי רשע קרית ליה, נהי דלא עביד מצוה מן המובחר פסח מיהא קעביד, ע"כ, ובתוס' פסחים קז, ב (ד"ה דלמא) בהא דאיתא שם דבאכילה גסה לא קיים מצות אכילת מצה, [וכאוכל ביוה"כ אכילה גסה דפטור], ועמדו התוס' מהא דבנזיר איתא דלא נקרא רשע באכילה גסה, וכו' וז"ל, ועו"ל דאין לקרותו רשע כיון שקיים מצות פסח אע"פ שלא קיים מצות אכילה, דאכילת פסחים לא מעכבא. ובהג' הגרא"מ הורביץ כ' בזה בזה"ל, דמשום מ"ע לא מיקרי רשע, כ"א לאותו דבר גופא אמרינן בכמה דוכתי לענין עשה זבח רשעים תועבה, ואפשר משום דבסיפא דקרא כתיב "תפלת ישרים רצונו" דמשמע ישרים דוקא. עכ"ד. והיינו דאין הגברא נקרא רשע, אלא לענין עבירת העשה גופא חשיב זבח רשעים, שאינו מתקבל על זה, וכמשנ"ת.

ושו"ר שכן ביארו בשיעורי הגרי"ד סאלאווייציק זצ"ל ובשיעורי הגרמ"ד שליט"א, דלא איירינן הכא לפסול משום זבח רשעים תועבה אלא לענין שלא יתכפר על עבירות שלא שב מהם. שעמדו להק' בהא דפסלין הכא בעבירת עשה דלא עבד תשובה משום

ואת כל דם הפר ישפך אל יסוד מזבח העלה אשר פתח אהל מועד (ד, ז)

(א) בזבחים נא, א ילפי' דשיירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח חיצון, דאמר קרא "אל יסוד מזבח העלה אשר פתח אהל מועד" יסוד שכנגד הפתח, [וזו מערבו של מזבח שהוא כנגד פתח היכל, רש"י]. והק' שם התוס' [וכן במנחות סד, ב יומא לג, ב מגילה ו, ב] למה לי קרא דפתח אהל מועד תיפוק ליה מדאמר ריש לריש דאין מעבירין על המצות, דכשהוא יוצא מפתח ההיכל שהוא מערב פגע ברישא ביסוד מערבי, [וכמו דאמרי' (יומא טו, ב) גבי זריקת הדם דיהיב ברישא בקרן מזרחית צפונית והדר מערבית דרומית משום דבההוא פגע ברישא, וכן אמרי' דישון מזבח פנימי קודם למנורה משום דאין מעבירין, וכן אמרי' (שם ע"ב) דיניח תפילין של יד תחילה ולא של ראש משום דר"ל דאין מעבירין, וכן במנחות (סד, ב) תנן דמצות העומר להביא מן הקרוב לירושלים, ומפרש בגמ' דה"ט משום דאין מעבירין על המצות, ובמגילה (ו, ב) נמי אמרי' דמסתבר טעמיה דמ"ד דקורין המגילה באדר ראשון, משום דאין מעבירין].

ותי' התוס' יומא ז"ל, וי"ל דלא שייכא דר"ל אלא היכא דבעינן למעבד תרויהו שיש להקדים ההוא דפגע ברישא אבל הכא דלא עבדינן אלא חד לא גמרינן מיניה, עכ"ל, וכ"כ התוס' מגילה דלא שייך אלא בשיש לפניו ב' מצות שיש לו לעשות קודם אותה שפוגע ברישא, ובזבחים ומנחות הוסיפו התוס' דרק גבי הנך דאיכא ב' מצוות שייך אין מעבירין על המצות "אבל לקבוע לו מקום אשפיכת שירים לא קבעינן מהאי טעמא אי לאו דגלי קרא בהדיא" עכ"ל.

אמנם הק' הראשונים (בתוס' יומא ובשיטמ"ק מנחות שם עה"ג) דמש"כ דדינא דאין מעבירין לא שייך אלא בב' מצוות שאינו יודע איזה להקדים, ולא במצוה אחת, הדבר נסתר מב' סוגיות ערוכות. חדא, דהנה במגילה מיייתין דר"א ברבי יוסי סבר דמקרא מגילה באדר ראשון [דדריש בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה אדר הסמוך לשבט וכו'] ואמרי' דמסתבר טעמיה משום דאין מעבירין על המצות, והכא הא ליכא אלא חד מצוה ומקדמינן משום הא דאין מעבירין.

ועוד דבמנחות אמרי' דמביאים העומר מן הקרוב לירושלים משום דאין מעבירין על המצות, והכא הא ליכא אלא חד מצוה.

עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה, שלא נזכר בהם עונש, אלא שאינם רצויים למלך בעבור שעברו על מצותו, ובמה יתרצו אל אדוניהם, בדורון הזה, עכ"ל.

וביאור דבריו מה שהשוגג אע"פ שחטא רצוי השם הוא, והמזיד אינו רצוי בעבור שעבר על מצותו, נראה בס"ד דהנה הרמב"ן בשער הגמול (שער ראשון אות יא במהדו' מ"מ, ד"ה ולמה נקראו) כתב לבאר הא דהחוטא בשוגג מחויב כפרה, וז"ל בתו"ד, ומהו חטאו, שלא נזהר בעצמו ולא היה ירא וחרד אל דבר המקום ב"ה שלא יאכל ולא יעשה דבר עד שיברור יפה יפה ויתגלה לו הדבר שהוא מותר וראוי לו לפי גזירותיו של הקב"ה וכו', ועוד שכל דבר האסור מלכלך הנפש ומטמא אותה, עכ"ל, ומבואר דאיכא בהעבירה תרתי, חדא משום גזירת הקב"ה על הדבר, ובשוגג איכא נמי משום מה שלא בירר היטב ולא חרד על דברו, ועוד, משום האיסור עצמו שמלכלך הנפש ומטמא אותה, ובדבר זה שוה השוגג עם המזיד.

וביאור הדברים שמעתי, דהיינו מש"כ הגרא"ו בביאורי אגדות (הנד' בסו"ס קוה"ע סי' ג אות ב) דבכל מצוה איכא תרתי, א', תועלת ותיקון הנעשה בהמצוה, כמ"ש הרמב"ן פ' כי תצא במצות שילוח הקן (דברים כב, ו) וז"ל, וזה הענין שגזר הרב (הרמב"ם) במצות, שיש להם טעם מבואר הוא מאד, כי בכל אחד טעם ותועלת ותיקון לאדם, מלבד שכן וכו', עכ"ל, ובשביל זה היה ראוי לעשות המצוות אפי' לא נצטוינו עליהם, וע"כ קיימו האבות את התורה קודם שנצטוו, מפני שהבינו התועלת והתיקון מזה, [והדבר מבואר בנפה"ח ש"א סוף פכ"א]. והב', אחרי שנצטוינו לקיים המצות הוא ענין בפני עצמו, לקיים ציווי השי"ת. וכן בעבירה איכא ב' הענינים, א, גוף העבירה משום הטעם שנאסרה, וב', שלא לעבור על אזהרת הקב"ה.

ואשר לפי"ז נמצא דחומר מזיד על השוגג הוא במה שהמרה ועבר על ציווי השי"ת, והשוגג אף שיש בו משום גוף החטא אין בו ההמראה על הציווי (רק דאיכא גם בזה משום מה שלא נזהר), וזהו שכ' הרמב"ן שהשוגג אע"פ שחטא והיינו משום גוף העבירה, רצוי השם הוא, לפי שלא המרה דברו, והמזיד אינו רצוי משום שעבר על מצותו, וע"כ על מזיד קאתי העולה דקאמר בה "ונרצה לו".

(ז) אין מעבירין על המצוות בשפיכת השירים

המסוים שמתקיים בו המצוה, וכגון קצירת העומר שמתקיים המצוה בעומר המסוים שקוצר, ואם יקצור עומר אחר יהיה קיום המצוה בעומר האחר, אולם אי"ז דין הקדמה בעלמא שלא לעבור על אפשרות לקיים המצוה בדבר שלפניו.

אשר לפי"ז נראה בביאור ד' התוס' לענין שפיכת שירים, דכ' דלא אמרי' אין מעבירין אלא בשיש לפניו ב' מצוות אבל הכא ליכא אלא חד, ומש"כ דמשום דינא דאין מעבירין על המצוות לא קבעין מקום לשפיכת שירים אי לאו דגלי קרא בהדיא, דהנה אי לאו דגלי קרא לדין שפיכת שירים במקום מיוחד, א"כ הלא המזבח כולו חד הוא לענין זה, וכל מקום שישפוך שם השירים תחשב שפיכה על המזבח סתמא ולא תחשב שפיכה על מקום מסוים, שהרי אין המזבח חלוק למקומות לענין שפיכת השירים שיחשב ששפך במקום זה, אלא המזבח כולו חד הוא לענין זה, ורק אי גלי קרא בהדיא דאיכא מצוה לשפוך במקום מיוחד, אז איכא מילתא באותו מקום וחשיב קיום המצוה בו, אבל משום דינא דאין מעבירין אין לקבוע מקום לשפיכת שירים, שהרי לא שייך הך דינא אלא היכא דמקיים המצוה במקום המסוים דוקא, אבל אם לא נחשבת המצוה בו אלא בהמזבח סתמא א"כ אין בזה משום אין מעבירין.

וזהו שכ' התוס' דדוקא בשיש לפניו ב' מצוות שיש לו לעשות זו שקודמת, והיינו אף בציווי אחד היכא דכל מקום לעצמו, ובמקום שיקיים חשיב קיום המצוה באותו מקום, דנמצא דלפניו כמה אפשרויות לקיום המצוה, ואין לעבור על המוקדמת לפניו, אבל בשפיכת שירים אי לא גלי קרא למקום השפיכה, הרי חד קיום מצווה הוא בכל מקום שישפוך ואינו עובר על המצוה כשישפוך שלא במקום המוקדם וכמשנ"ת.

ג) והנה בהך דמגילה מצינו עוד גוונא דאיכא אין מעבירין, שלא לעבור על זמן שיכול לקיים בו המצוה ולא יקיים בו המצוה, ולהכי איכא אין מעבירין על יום י"ד דאדר ראשון (דראוי לקרות בו להך מ"ד), שלא לדחות המצוות לי"ד באדר שני. ובטו"א שם הק' דמה ענין זה לאין מעבירין על המצוות, ודמי להא דאמרי' (פסחים ד, א) דכל היום כשר למילה אלא שזריזין מקדימין למצוות, וכן גבי מגילה והלל ומוספין (מגילה כ, א) דאם לא עשאן שחרית עושה כל היום כולו, דליכא משום אין מעבירין, רק דזריזין

עוד יש להוכיח דאיכא לדינא דאין מעבירין במצוה אחת, דהנה במתני' פסחים סד, ב תנן דבשחיטת הפסח מקבל המלא ומחזיר הריקן, ודייקין בגמ' דמהא דנוטל המלא ברישא ולא איפכא שיחזיר הריקן תחילה, מסייע ליה לר"ל דאין מעבירין על המצוות. והכא הא ליכא אלא חדא מצוה, ואמרי' דאיכא לדינא דאין מעבירין. [שו"ר בטו"א מגילה ו, ב שעמד בזה דמוכח הכא דבחדא מצוה איכא משום אין מעבירין].

עוד צ"ב טובא, דהנה מקור האי דינא כ' רש"י (יומא לג, א) וז"ל, אין מעבירין, הפוגע במצוה לא יעבור ממנה ונפקא לן במכילתא מושמרתם את המצות קרי ביה את המצוות לא תמתין לה שתחמיץ ותיישן, עכ"ל, הרי דהוי הלכה בהמצוה שלא לעבור ממנה, ולא דין קדימה בשיש לפניו ב' מצוות.

ב) והנראה בעזה"י בביאור ד' התוס', ובהקדם דהנה אי' בסוטה (כב, א) למדנו קיבול שכר מאלמנה דהיא אלמנה דהוה בי כנישתא בשיבבותה, כל יומא הוה אתיא ומצלה בי מדרשיה דרבי יוחנן, אמר לה בתי לא בית הכנסת בשיבבותך, אמרה ליה רבי ולא שכר פסיעות יש לי, ע"כ, [ואייתי לה במג"א סי' צ סקכ"ב דאם יש ב' ביהכ"נ מצוה לילך להרחוקה].

ותמהו האחרונים (עי' שד"ח ועוד) דאיך שרי לה לילך להתפלל בבי מדרשיה דריו"ח, הא כיון דיש בית הכנסת סמוך לביתה איתא לדינא דאין מעבירין על המצוות, וכמו בקצירת העומר שמביאים מסמוך לירושלים משום דאין מעבירין.

והביאור בזה נראה, דכל הך דינא דאין מעבירין על המצוות, לא שייכא אלא בשמקיים המצוה בהך חפצא, כמו בתפילין להקדים של יד לשל ראש, ודישון המזבח קודם המנורה, וזריקת הדם על קרנות המזבח, וכן בקצירת העומר קיום המצוה הוא בגוף העומר הנקצר, ואין מעבירין על המצוה שיש לפניו לקיים מצות העומר בהנך חיטים, ובסוגיא דפסחים סד דאיכא קיום המצוה בהבזך המלא יש להקדים קבלתו, ואין לקבל הריקן תחילה משום אין מעבירין. משא"כ בבית הכנסת שאין ביהכ"נ גוף המצוה, שהתפילה היא המצוה, אלא שמעלה היא בהתפילה שמקיימה בביהכ"נ, בהא לא שייך אין מעבירין על המצוות שלא לעבור על ביהכ"נ שהרי אינו עובר על המצוה.

ונראה עוד בזה, דהך דינא דאין מעבירין על המצוות לא נאמר אלא שלא לעבור על הדבר והחפצא

(וכ"פ בחיי אדם כלל סח ס"א אות ג' דמוטב להמתין כדי לקיים מצוה מן המובחר), וביאור דבריו, דהברכה דברכת הרואה קאי על אותו הנר שרואה, ומברך עליו וקיום המצוה בו, ולהכי אי לאו דע"י הדלקה עדיף, איכא בזה משום אין מעבירין מצות הברכה].

שוב הראוני שכ"כ ע"ד התוס' בכתבי מרן הגרי"ז זצ"ל לזבחים שם, ובחזו"י לתוספתא קרבנות פ"ו ה"ג, ועי' מג"א סי' קמז סקי"א שהביא ד' התוס' וכ' שאינו מוכרח, ומש"כ במחצה"ש שם.

"ממדבר מתנה" - עיונים בפרשה (מהרה"ג רבי בניהו כהן שליט"א)

(פרשת ויקרא – שבת הגדול תשפ"א)

(ח) ויכוח המלך והמלכה אם כבש עדיף או גדי.

א בגמרא (פסחים נז, א – ב) איתא: "תנו רבנן: ארבע צווחות צוחה עזרה, וכו', ועוד צווחה, צא מיכן יששכר איש כפר ברקאי שמכבד את עצמו ומחלל קדשי שמים, דהוה כריך ידיה בשיראי ועביד עבודה. וכו', מאי סלקא ביה ביששכר איש כפר ברקאי. אמרי מלכא ומלכתא הוו יתבי, מלכא אמר גדיא יאי, ומלכתא אמרה אימרא יאי. אמרו מאן מוכח כהן גדול, דקא מסיק קרבנות כל יומא. אתא איהו אחוי בידיה, אי גדיא יאי יסק לתמידא. אמר מלכא הואיל ולא הוי ליה אימתא דמלכותא ניפסקו לימיניה. יהב שוחד ופסקיה לשמאליה. שמע מלכא ופסקיה לימיניה. אמר רב יוסף בריך רחמנא דאשקליה ליששכר איש כפר ברקאי למיטרפסיה מיניה בהאי עלמא. אמר רב אשי יששכר איש כפר ברקאי לא תנא מתניתין. דתנן, רבי שמעון אומר: כבשים קודמים לעזים בכל מקום, יכול מפני שמובחרין במינן תלמוד לומר (ויקרא ד, לב) "אם כבש יביא קרבנו" מלמד ששניהן שקולין כאחד. רבינא אמר אפילו מקרא

מקדימין למצוות, וע"כ דהכא לאו משום אין מעבירין הוא, אלא הכונה משום זריזין מקדימין.

וכל באבנ"ז (או"ח סי' תקו אות ה) ע"ד הטו"א, דליכא ראייה כלל מהך דמילה והני מצות, ובודאי דאין חילוק בין מעביר מחפץ למעביר מזמן, אלא דהך דמילה ליכא משום אין מעבירין על המצוות, דהלא מקיים המצוה באותו היום, ואינו עובר על היום כלל. וביתר ביאור בדבריו ראיתי, דחלוק היכא דיש זמן המפסיק שאין ראוי להמצוה דאז שייך אין מעבירין, כמו באדר ראשון אם יעביר הזמן בי"ד בו לא יהא זמן הראוי לקריאת המגילה עד י"ד באדר שני, דאז חשיב כל זמן בפנ"ע, וחשיב מעביר על המצוה כשלא קיים בזמן זה, ומשא"כ בהא דכל היום כשר למילה דאין זמן מפסיק שאין ראוי למצוה, וחשיב כל היום כזמן אחד, ולא חשיב מעביר כל אותו היום.

והדברים מתאימים למשנ"ת דהיכא דחשיב חד מקום לא חשיב העברה על המצוה כשאינו מקיים המצוה בחלק שבו פוגע בתחילה, וה"נ דחשיב חד זמן ליכא העברה, אבל היכא דאיכא חפצא מסוים לקיים בו המצוה או זמן מסוים לקיום המצוה ועובר עליו, בהא אין מעבירין על המצות שלא לעבור עליו.

ד) והנה בברכ"י (ריש סי' כה) כ' לדון בשם מהר"י מולכו, היכא דהטלית של שבת היה מונח בכיס שנותן בו טלית חול והתפילין וטלית של שבת מונח מלמעלה, אם יש בלבישת הטלית של חול משום אין מעבירין על המצות וצריך ללבוש טלית של שבת, והביא שם ראייה מד' התוס' יומא דל"ש אין מעבירין על המצות אלא כי בעי למעבד תרוייהו, משא"כ היכא דאין לפניו אלא מצוה אחת, וה"נ כיון שאין רוצה ללבוש אלא טלית אחת לא שייך אין מעבירין על המצות, [ועיי"ש דהדר תבריה לגזיזה דהתוס' גופייהו במגילה דחו החילוק מכח הסוגיא שם].

ולפמשנ"ת בביאור ד' התוס' ליכא ראייה כלל להך דב' טליתות, דודאי אף במצוה אחת איכא אין מעבירין, היכא דיש לפניו ב' חפצי מצוה, דיש להקדים זו שלפניו ולקיים בה המצוה, דרק היכא דליכא אלא חד חפצא דמצוה, בהא ליכא משום אין מעבירין להקדים לקיימו במה שמוקדם לפניו. ועיי"ש בברכ"י שכ' כעין משנ"ת ועיי"ש מה שהאריך בזה.

[ועי' ריטב"א (שבת כג, א) בדין ברכת הרואה נר חנוכה, וז"ל, וי"א שכיון שדעתו להדליק בביתו אינו צריך לברך עכשיו על ראייתו, ואין בזה משום אין מעבירין על המצות כיון דעל ידי הדלקה עדיף, עכ"ל,

ב. ובספר דרשותיו של רבינו היעב"ץ "הקשורים ליעקב" (דרוש שערי עזרה) ביאר ענין אגדה חמורה זו, באופן מתוק מדבש [נחלק מהדברים נתבארו גם על ידי הפנים מאירות בהקדמת ספרו].

הנה בגמרא (סוטה לב, ב) איתא: "גופא, א"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, מפני מה תיקנו תפילה בלחש, שלא לבייש את עוברי עבירה, שהרי לא חלק הכתוב מקום בין חטאת לעולה. ולא, והא איכא דמים, דם חטאת למעלה ודם עולה למטה, התם כהן הוא דידע. והאיכא חטאת נקבה, עולה זכר, התם מיכסיא באליה. תינח כבשה, שעירה מאי איכא למימר, התם איהו דקא מיכסיף נפשיה, דאיבעי ליה לאיתויי כבשה וקא מייתי שעירה. חטאת דעבודת כוכבים דלא סגי דלאו שעירה, מאי איכא למימר, התם ניכסיף וניזיל, כי היכי דנכפר ליה".

ומבואר מדברי הגמרא שבחטאת הבאה על עבודה זרה, צריך להביא בדוקא שער כדי שהחוטא בשגגה יתבייש, אבל בשאר קרבנות, מוטב להביא כבשה כדי שהחוטא לא יתבייש, שאז יחשבו על קרבנו שהוא עולה ולא חטאת.

ולפי זה נראה לומר שבזה גופא נחלקו המלך והמלכה, שהנה בקרבן פסח יש שני עניינים: ענין אחד, הוא לבטל את העבודה זרה של מצרים [כמו שכתב הזוהר הקדוש (פרשת בא, דף מא, א ואילך)]. והענין השני הוא לרמז על לקיחת בני ישראל, שרמוזים לשה [כלשון הפסוק (ירמיה נ, יז)].

וממילא המלך סבר שעיקר קרבן הפסח עניינו הוא כנגד עבודה זרה, על כן צריך להביאו דוקא מעז

נמי לא קרא, דכתיב (ויקרא ג, ז) "אם כבש אם עז" אי בעי כבש ליתיה, אי בעי עז ליתיה".

והנה כל הרואה אגדה זו משתומם עד מאוד, וכי שולחן המלך חסר מאומה, עד שלא מצאו המלך והמלכה על מה להתווכח, כי אם איזה בשר עדיף לאכול, והלא יכול כל אחד לאכול את מה שהוא מעדיף. וכבר עמד בזה הפנים מאירות (בהקדמת ספר תשובותיו) [ועוד הקשה שם שאם הדרשה של רבינא מהפסוק שכבש קודם, היא פשוטה כל כך, למה רבי שמעון במשנה לא דייק מפסוק זה שנשנה קודם].

ועוד קשה לשון הגמרא "מאן מוכח, כהן גדול דמסיק קרבנות בכל יומא". והלא אין חובה לכהן גדול להקריב קרבנות אלא רק פעם אחת בשנה, ואף על פי שמבואר בגמרא (יומא יד, א) שכהן גדול מקריב חלק בראש, עדיין צריך ביאור למה דוקא הכהן גדול יכול להכריע בוויכוח זה, וכי כהן הדיוט שאוכל בשר קדשים בכל יום אינו יכול להכריע בזה.

ועוד יש לדקדק למה הכהן גדול הוצרך ליתן טעם לדבריו, שהגדי אינו עדיף על הטלה, והלא המלך והמלכה לא ביקשו שיביא ראייה לדבריו. ובאמת שיש להתבונן, מה הראיה מקרבן התמיד והלא הוא אינו נאכל לכהנים.

ועוד צריך ביאור, מפני מה נחשב יששכר כמתריס בפני המלך, והלא לשם כך קראו לו המלך והמלכה שיאמר את דעתו, וכי אסור לומר דעה כנגד המלך. ורש"י ביאר "אחוי בידיה – דרך צחוק", וצריך עיון מה כוונת רש"י בזה, ומה היה הענין של יששכר להחוות בידו כנגד שחוק.

וכו". ונמצא שהמלך החשיב את עצמו יותר מן הכהן גדול, מצד הסברא שכל המקודש מחבירו קודם את חבירו, ומכח סברא זו סבר המלך שקרבן פסח חייב להיות מגדי דוקא.

אמנם הכהן גדול סבר שמעלתו גדולה יותר מן המלך, כיון שסבר שתדיר ומקודש תדיר עדיף [ובגמרא (זבחים צ, ב) השאירו ענין זה בספק], וממילא כיון שהכהנים הגדולים היו ברציפות מזמן אהרן הכהן, ואילו מלכי חשמונאי נטלו את המלוכה מדוד המלך שלא כדין, נמצא שמעלת הכהן נקראת תדירה ומעלת המלך נקראת מקודשת, ותדיר ומקודש – תדיר עדיף, ואין מעלת המלך גדולה ממעלת הכהן.

וזוהו גם הטעם שיששכר הורה היתר לעצמו לעבוד עם חציצה, כיון שסבר שלבית המקדש השני של הורדוס יש רק דין במה, מפני שבשביל להוסיף על העיר ואת העזרות צריך גם מלך (שבועות יד, א), וכל שאין מלך אין הקדושה הראשונה מועילה לעתיד לבוא, ונחשב בית המקדש כבמה. ומבואר בגמרא (זבחים קיג, א) שאין פסול חציצה בבמה, ואין דין יד ימין בבמה. ועל כן עדיף ללבוש כפפות מדין "זה אלי ואנוהו".

ממילא כשבא הכהן הגדול אל המלך, הראה לו הכהן באצבעו שתדיר ומקודש תדיר עדיף, ונמצא שמעלתו גדולה משל המלך, ונתן רמז לדבריו, שהרי קרבן התמיד שהוא תדיר מגיע מכבשים שיש להם את מעלת האליה, וסברא זו עדיפה מאשר הסברא של מקודש שבגללה צריך להביא גדי. ונמצא שבדבריו ביזה את המלכות.

ועל כן אמר לו המלך, לפי דברך שלבית המקדש יש דין במה, נמצא שאינך צריך לעבוד דוקא ביד

ולא מכבש, כמו בחטאת עבודה זרה [ומה שכתוב בפסוק (שמות יב, ה): "מן הכבשים ומן העזים תקחו" זהו כדי לרמוז על חגיגה הבאה מן הכבשים לפי בן תימא (פסחים ע, א)]; ואילו המלכה סברה שעיקר קרבן הפסח הוא לרמז על לקיחת בני ישראל הדומים לשה, ועל כן עדיף להביא שה שיש בו אליה, יותר מאשר גדי שאין לו אליה.

וכיון שסבר המלך שקרבן פסח דומה לחטאת, יוצא שהסברא הזו קודמת לשאר סברות, כיון שמצינו (זבחים פט, א) שחטאת קודמת לעולה בכל מקום, כיון שהיא מקודשת יותר שבאה לכפרה, ועל כן צריך הפסח להיות דוקא מגדי, כיון שיש בו את סברא זו שהוא בא לכפרה.

בכדי להכריע במחלוקת הזו קרא המלך לכהן הגדול, כדי להראות למלכה שמקודש קודם, והטעם שקרא דוקא לכהן גדול הוא לפי שרק אצלו שייך שיזדמן שיבואו לפניו חטאת ועולה ביחד, ואז הוא צריך להכריע שהחטאת קודמת לעולה; אבל בשאר כהנים, כיון שקיי"ל (כסף משנה תמידין ומוספין ט, ו) שכל דין קדימת חטאת לעולה הוא רק כששניהם עומדים לפנינו בשווה, אין הדבר מצוי שיקרה דבר כזה שיבואו חטאת ועולה לפני כהן אחד והוא יקריב קודם את החטאת [ובפרט שלא היה מצוי כל כך להקריב ב' קרבנות ביום אחד, בשל ריבוי הכהנים והפייסות, ורק אצל הכהן גדול שמקריב כל קרבן שירצה יכול להזדמן דבר כזה].

ג. והנה בגמרא (הוריות יב, ב) איתא: "כל המקודש מחבירו קודם את חבירו", ובהמשך הסוגיה שם (יג, א) מבואר: "מלך קודם לכהן גדול

ומעשה זה טעון ביאור, כיון שאנו נוקטים שאין ברירה, מה הטעם של שינוי הדין בין מלך ומלכה לשאר אנשים [וכבר האריך בזה התוספות יום טוב (פסחים ח, ב)]. ועוד, שאף שאשתו המלכה היתה חכמה ובקיא [כלשון רש"י] אמאי הניח מלשאל את חכמים והלך לשאל אותה. ועוד, היאך אפשר לומר שאדם רגיל יותר מקפיד מאשר מלך ומלכה.

ומבאר היעב"ץ, שמלך זה היה אותו מלך מהסיפור הקודם, וכיון שבפעם הקודמת הכריע הכהן כדעת המלכה, אמר להם המלך שישאלו את המלכה. אמנם רבן גמליאל הכריע כדעת המלך, שהגדי עדיף. ועל כן דברי המשנה "שחט גדי וטלה יאכל מן הראשון" נאמרו דוקא במלך ומלכה, שאצלם הוויכוח הוא מסברא איזה טעם עדיף, וכל אחד מהם מקפיד על סברתו. ואין ההיתר מצד שיש ברירה, אלא מצד שאנו יודעים בוודאות מה כל אחד מהם אמר.

אלא שבעיקר דברי היעב"ץ העיר בערוך לנר (כריתות כח, ב) שנראה שאין מדובר באותו מלך אלא בשני מלכים שונים. וזה לשונו: "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, הביא מימרא זו כאן לא בלבד לסיים בדבר טוב ולא במעשה דפורענות אלא ג"כ משום דע"י המעשה יש ראייה למימרא זו אחר שאמר רב אשי דיששכר לא תנא מתניתין ורבינא אמר שלא קרא מקרא דנראה שאם היה יששכר תלמיד חכם לידע מקרא ומשנה לא בלבד שהיה שלום לו אלא שגם היה מטיל שלום בין מלך למלכה שלא לנצח דעת האחד על האחר שאם היה משיב כהוגן וכתורה היה אומר להם שדעת שניהם כדין שכבש וגדי אין לאחד יתרון על

ימין, שהרי אין דין ימין בבמה. וממילא אפשר לקצוץ לו את יד ימינו. ועל זה ממשיכה הגמרא שיששכר טעה בדבריו, כיון שבגמרא (הוריות שם) מבואר שכל ישראל ראויים למלכות, ואם כן מלכות בית חשמונאי נחשבת המשך למלכות בית דוד. ומצד הראיה מקרבן התמיד אין זה ראייה, כיון שתמיד אינו קרב על חטא וממילא עדיף להביא כבש שיש לו אליה, אבל בחטאת אפשר לומר שגדי עדיף.

ומזה שלא הוכיח את טענתו מהמשנה שכבשים קודמים, מוכח שהוא היה עם הארץ, וממילא אין כבודו קודם לכבוד המלכות כדין תלמיד חכם שכבודו קודם לכבוד המלך (הוריות יג, א). ועל כן נענש.

ד. ועל פי זה ביאר היעב"ץ עוד סוגיה, שהנה בגמרא (פסחים פח, ב) איתא: "האומר לעבדו צא ושחוט עלי את הפסח. שחט גדי יאכל, שחט טלה יאכל. וכו'. פשיטא, שחט גדי יאכל, אף על גב דרגיל בטלה. שחט טלה יאכל, אף על גב דרגיל בגדי. שחט גדי וטלה יאכל מן הראשון, והא תניא אין נמנין על שני פסחים כאחד. מתניתין במלך ומלכה. והתניא אין נמנין על שני פסחים כאחד, ומעשה במלך ומלכה שאמרו לעבדיהם צאו ושחטו עלינו את הפסח, ויצאו ושחטו עליהן שני פסחים. באו ושאלו את המלך, אמר להם לכו ושאלו את המלכה. באו ושאלו מן המלכה, אמרה להם לכו ושאלו את רבן גמליאל. באו ושאלו את רבן גמליאל, אמר להם מלכה ומלך דדעתן קלה עליהן יאכלו מן הראשון, אכן לא נאכל לא מן הראשון ולא מן השני".

האחר ועי"ז לא יהיה קפידא למלך שנתנצח הרי שת"ח מרבים שלום בעולם.

ובזה יש לפרש מה דאמרינן בפסחים (פח, ב) ומעשה במלך ומלכה וגו' די"ל למה אמר המלך שישאלו את המלכה ורש"י כבר הרגיש בזה וכתב דבקיאה וחכמה היתה אכן לענ"ד זה דוחק דהיאך יניח המלך החכמים וישאול דין מהמלכה והיא למה שאלה מר"ג וגם למה נקט דוקא מלך ומלכה שאין מקפידין אם טלה אם גדי אבל לפי מעשה דהכא י"ל דידוע דהך דהכא קדם הרבה למעשה דשם דינאי המלך היה בימי שמעון בן שטח כדאמרינן בסנהדרין (יט, א) ושמעון בן שטח קדם להלל כדמוכח בחגיגה (טז, א) ור"ג מזרע הלל

ועל כן י"ל מפני שע"י מחלוקת שבין מלך למלכה אי גדי יאות אי טלה יאות נעשה מחלוקת ופורענות לכן כשאירע דבר ששחטו לפסח גדי וטלה ושצריך הכרעה מה טוב יותר נשמר המלך ואמר אני לא אעשה כינאי ולא אבאר דעתי בזה אלא הכל יהיה כדבר המלכה לכו ושאלו אותה אכן היא ג"כ מטעם זה בעצמו לא רצתה להכריע ועי"ז היה לחוק שלא יקפידו מלך ומלכה להכריע אי טלה יאות או גדי יאות".

ומבואר מדבריו שהמעשה הראשון ארע בינאי המלך שקדם הרבה לימי רבן גמליאל. ואפשר ליישב את דברי היעב"ץ על פי דברי התוס' (יומא יח, א ד"ה תרקבא) שכתבו שהיה שני מלכים שנקראו ינאי, וממילא אפשר לומר ששני המעשים הללו אירעו עם ינאי השני.

ט) "פניני פז" מהרה"ג ר' אברהם

זלצמן שליט"א

בעל מח"ס "אדני פז" על סוגיות הש"ס.

בס"ד

א.

בגמ' ר"ה יא ע"א איתא 'איזהו חדש שהארץ מליאה דשאים ואילן מוציא פירות - הוי אומר זה ניסן'. עוד מובא שם בגמ' בניסם נגאלו ובניסן עתידין להיגאל.

ויש להבין האם יש שייכות בין מעלת חודש זה שהוא חודש של גאולה, לבין מעלת חודש זה שהארץ מוציאה פירות, והם אומרים שירה [כמובא שם בהמשך הגמ'].

עוד יש להבין במעלת חודש זה, שכמבואר לעיל, עם ישראל נגאל בו, אכן חודש זה היה מסוכן להם מלכתחילה לצאת ממנו ממצרים, שפרעה אמר להם שזהו חודש של מזל כימה שהוא מזל של דם, ואכן היה חטא העגל שנגזר מחמתו כליה על ישראל, ונמצא שחודש זה במהותו הוא תחת מזל קשה, ומדוע אכן הגאולה היתה דווקא בחודש זה.

והנה צירוף שם הוי"ה של חודש זה הוא 'ישמחו השמים ותגל הארץ' ובכך ניתן משמעות לטיב ומהות חודש ניסן שהוא חודש של רוממות הנפש והודאה לה', אכן שחודש זה הוא חודש של גאולה ומה שייכות בין מה שמובא בספרים שזהו חודש של גאולה לצירוף האותיות.

ב.

ויתכן לומר בזה, ובהקדם, שהנה גאולה במהותה היא 'התחדשות' כלומר חידוש ממצב מסוים למצב אחר, שאם עד כעת האדם היה במאסר מכאן ואילך הוא יהיה בן חורין, ובכך הוא התחדש להיות אדם אחר.

את היכולות להוציא את הרצונות שלו מן הכוח אל הפועל.

ואף שחודש זה הוא חודש עם מזל של דם, הריהו נבחר בקפידה משום שאכן כל גאולה, דורשת הקרבה ומלחמת היצר, ופעמים ודווקא הרצון להיגאל מעורר את כל הרצונות והתאוות מן הכוח אל הפועל, בשעה שכוחות הנפש של האדם מתעוררים הר"ז מעורר את הטוב והרע כאחד, ואף בשעה מסוימת נראה לאדם שכשהוא מקבל את ההחלטה להיטיב זה מורה על טיב כוונתו ויוכל להמשיך כך זמן לא רב, אכן כשיעבור הרגע המרומם הוא ישוב למלחמת היצר ביתר עוז, ורק מכוח חודש ניסן שהוא חודש של גאולה ה' נותן בו סייעתא דשמיא מיוחדת להתחדש להיות טוב וטהור ולנצח במלחמה זו.

ומעתה אומנם זהו חודש של מזל כימה, שהוא מורה על דם, ודין, ואכן זה מטרת החודש להתחדש ולקיים בנפשו מלחמת היצר ומכוח סגוליות החודש של הגאולה לנצח במלחמה זו.

מעתה אפשר לומר שהסיבה שהבריאה אומרת שירה, היא משום שכאשר יש התחדשות באדם, הריהו מתחיל לחיות חיים אחרים, טהורים וזכים יותר, במידה ואכן מצליח לגבור על יצרו. בשעה זו שהאדם מתעלה, הריהו מתקרב יותר לקב"ה, ובשעה זו הלב מלא בשירה והודאה, וזאת משום שזהו הדרך של הרוחניות, שהרי בשמים זו דרך המלאכים להודות לה' ולזמר לכבודו, וכן באדם בשעה שהוא מתעלה לעולם עילאי יותר, האדם נרגע וכן בשמחה אין קץ וברצון לשבח את ה'.

וזהו צירוף חודש זה, שאחרי שהאדם נגאל ממצבו הקודם, והוא מתעלה לעולם עילאי יותר, התחושה שעופפת את נפשו אחת היא 'ישמחו השמים ותגל הארץ', יש בליבו רק רצון אחד, להתאחד עם הקב"ה, ולחוש את קירבתו.

אכן במהות ההתחדשות ישנם כמה סוגים, יש התחדשות של אילן בניסן לאחר שבזמן החורף היה נראה נבול בחודש ניסן הוא מתחדש ומצמיח פירות, היינו שהדבר קיים אלא שהוא מתרענן כלומר הוא נראה 'במראה חדש', על אף שלמעשה האילן הוא אותו האילן. ויש התחדשות של יצירת פנים חדשות, כמו צמיחת דשאים, שזה דבר שלא היה קודם לכן, וכעת נוצר.

ולמעשה גם בחיי האדם שייך ב' סוגי התחדשויות אלו, יש התחדשות ושינוי לטובה שבו האדם קונה בנפשו כוחות נפש חדשים או מידות טהורות, ותכונות שלא היו קיימים בו קודם לכן. וישנם התחדשויות שהאדם חוזר להיות מה שהיה בתחילה, בזמנים טובים יותר מכפי שהיה קודם לכן.

ושני סוגי ההתחדשויות נכונים, פעמים ואין באדם די כוחות נפש לעשות שינוי מהפכני, ואף אם יהלך לאט אבל בטוח, יוכל להגיע רחוק, ולכהפ"ח יחזור להיות כפי שהיה בתחילה, הר"ז גם גאולה, שנגאל ממצבו שהיה כל השנה אסיר ליצר הרע, ובחודש ניסן ישוב להיות בן חורין, ושליבו יהיה ברשותו.

ויש שינוי של התחדשות שהאדם נהפך לאדם אחר לגמרי, וכמו שהיה במצרים שעם ישראל ביציאת מצרים נהפך ממצרים ליהודים, כן באדם שייך שינוי מבורך זה מכוח חודש ניסן, שהוא חודש הגאולה.

ג.

הקב"ה הוציא את עם ישראל ממצרים בחודש ניסן שהוא חודש הגאולה, והוא חודש של התחדשות העולם, משום שבחודש זה יש סגוליות מיוחדת להוציא מכל דבר את הדבר הטמון בו, כמו שהאדמה מוציאה את מה שטמון בכוחה להוציא, וכן האילנות מוציאים פירות, כן באדם יש

”נחשבה” – הגאון מורנו רבי יחיאל הלוי נוביק שליט”א רז”ב “דעת יוסף” אשדוד

בס”ד נחשבה ויקרא תשפ”ג

יבואו טהורים ויתעסקו בטהורים

בילקוט ויקרא רמז תע”ט, אמר רבי אפי מפני מה מתחילין לתינוקות בתורת כהנים יתחילו להן מבראשית, אמר הקב”ה הואיל והתינוקות טהורים והקרבתו טהורים יבואו טהורים ויתעסקו בטהרות.

לכאורה קשה להבין הרי ההגיון מחייב להתחיל מבראשית, וכמו ששאל באמת רבי אסי. ונראה שהשיקולים מה ללמד קודם ומה אחר כך, אינם קשורים רק לתוכן הפדגוגי של הנושא הנלמד, כי אם גם לתוכן הרוחני. ולכן במקרה זה, השיקול של יבואו טהורים ויתעסקו בטהרות, גובר על שיקולים אחרים חשובים ככל שיהיו.

ונראה לבאר מעט ענין זה, הלא ידוע שמצות לימוד התורה איננה אך ורק כדי לדעת המעשה אשר יעשון. אלא ישנה מצות עשה של לימוד לשם לימוד, וכך אמרו באבות יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עוון, וכפי הנראה זו היא סגולת התורה.

ועי' לשון הרמח"ל, בספרו דרך עין היים

על התורה נאמר (ירמיה כג כט): "הלוא כה דברי כאש נאם ה'". והודיענו בזה, כי אמת הדבר, שהתורה היא ממש אור אחד ניתן לישראל לאור בו, כי לא כחכמות הנכריות וידיעות החול, שאינן אלא ידיעת דבר מה אשר ישיג השכל בטרחהו – אך התורה הנה קודש ה', אשר לה מציאות גבוהה בגבהי מרומים. וכאשר יעסוק בה האדם למטה – אור היא אשר תאיר בנשמתו להגיע אותו אל גנזי מרומים, גנזי הבורא יתברך שמו, בדרך הארה ופעולה חזקה אשר היא פועלת בה:

והוא דבר החכם (משלי ו כג): "ותורה אור" – אור ממש, ולא חכמה לבד, ולא שמראה אור בדרך דמיון, אלא אור ממש, כי זו מציאותה למעלה, ובהיכנסה בנשמה יכנס אור בה, כאשר יכנס ניצוץ השמש באחד הבתים. ע"כ.

ולמדנו מדבריו, שכאשר האיש הישראלי עוסק בתורה הקדושה, נכנס אור לנשמתו כאשר יכנס אור השמש באחד הבתים. וזו באמת מעלת לומדי התורה ועמליה, שזוכים לאור הרוחני הזה.

ויובן בזה אמרם, יבואו טהורים ויתעסקו בטהורים. שכאשר האדם טהור ומתעסק גם כן בטהרה, מתעצם אור התורה בנשמתו הטהורה.

ובודאי שעל ידי זה זוכה להארות והשפעות טהרה, שמביא לזכות לתורה בקדושה וטהרה. ואף שזה אמור בדווקא בתינוקות הטהורים, אולם מאידך גיסא, כל אדם שעוסק ומתיגע בדברי תורה הטהורים, הרי יש לו תוספת מעלה, שהרי הלימוד שלו הוא בעומק ורוחב הרבה יותר מתינוק בתחילת לימודו. ונכנס בודאי אור חזק להאיר נשמתו באור יקרות. וגם על זה נאמר יבואו טהורים ויתעסקו בטהורים, לפי דרגתו. ויהי רצון שנזכה לזה.

~~~~~

”בזמורנג” (בעין הסערה)

סיפור חדש – דרמה מדהימה עם מסר חד מאד פרק ז' "סוד הכישלון – ההצלחה הלא משוערת"

תקציר מתומצת:

דודי סטוויצקי בחור מוכשר מאד שבתחילה לא אהב ללמוד, הוא לא ראה צורך להשקיע בלימוד, אם הוא תופס את הכל בפעם אחת. בישיבה נעשה לו כביכול עוול, כשהצמידו לו תמיד בחורים חלשים ממנו, אבל בעלי שאיפה בלימוד, זה מביא לא אחת למריבות, הוא מעדיף ללמוד עם בחורים מוכשרים כמוהו.

אבל בשיעור ג' של הישיבה קטנה גילה את קסם הלימוד, בשל הר"מ המיוחד של שיעור ג' רבי ישראל מאיר קלאר שהכניס אהבת התורה מיוחדת בלב התלמידים. תוך תקופה קצרה הפך להיות דודי הבחור הטוב ביותר בשיעור, לאחר הישיבה קטנה עבר לישיבת קניין התורה של הגאון רבי צבי שטייף, שמו נישא ברבים כבחור עילוי שמשקיע בלימוד ימים ולילות.

כשמגיע עת דודים מגיעים שידוכים רבים, אבל ההורים מסננים, הם רוצים את האתרוג הטוב ביותר עבור בנם. פעמיים הוא ניפגש עם כאלו והשידוכים עמו על סף גמר, אבל ברגע האחרון ממש לפני שבירת הצלחת לפתע התהפך הגורל והיה לכלום.

בשידוך השני הדליף החברותא שלו כי שמוליק לזין כי הוא עומד להתארס ובישיבה רצו לחגוג לו "סמטוחא" (ווארט במסגרת ישיבתית) הביזיונות היו רבים ודודי נשבר מכך מאד, הוא מקבל שיחת עידוד מהמשגיח שלו שמספר לו את סוד חייו שעזב שידוך תקופה קצרה אחרי האיחסין ולאחר מיין היה מספר שנים בלי יכולת לעשות שידוך טוב, עד שבסוף מצא גם משהו דומה. כל אותה עת לא איבד את עשתונותו אלא בנה את עצמו עד שהגיע לאן שהגיע, הוא המליץ לדודי לא להסתכל על הקשיים וללמוד בהתמדה והשידוך יגיע בעיתו ובזמנו.

אלא שלדודי דוחקת השעה, שמוליק נרתם לעזור לו, הוא מציע לו לעשות חסד עם נפטר קרוב משפחה לשמור עליו בחדר המתים עד יגיע השחר, אלא שהשעות הרבות הביאו את דודי לעשות מעשה שלא יעשה, הוא חשף את הטלית שכיסתה את הנפטר וכך ראה את פניו שעות רבות לאחר המוות, קול מפחיד הרעים עליו לפתע וכתוצאה מכך ברח והותיר את הנפטר בבזיונו, לאחר שהתעשת חזר למקום, אלא שלפתע הנפטר נעלם ואיננו (איש חברא קדישא שהיה במקום הכניסו לאחד המקררים ונעל את המקום) דודי נכנס לפחדים נוראים והולך לבקש סליחה מהנפטר בשעת הלוויה.

אך גם לאחר זה דודי עוד לא נשע, חברו שמוליק לזין שנעשה חתן ועומד לעזוב את הישיבה דואג לו עתה להיות "נושא ונותן" האם תפקיד זה יועיל לו? את זה נראה בפרק הנכחי.

~~~~~

שמוליק לזין ניגש אל ראש הישיבה רבי צבי שטייף, ביום האחרון שלו בישיבה כדי להיפרד ממנו, הוא היה נרגש ביותר, ישיבת "קניין התלמוד" בנתה אותו מהמסד עד הטפחות, יש לו הרבה מה להודות לראש הישיבה ולאנשי הצוות על כל מה שעשו עבורו.

ראש הישיבה נתן לו שיעור מאלף, לקראת תחילת בניית הבית, איך עליו לנהוג, הוא הדגיש לו נקודות חשובות על מה צריכים להיעמד ועל מה להיפך.

”כשאתה בא מהכולל, אם אשתך בבית, אתה כעת רק בבית, אתה נכנס עם חיוך גדול ומתעניין איך עבר עליה היום, מחמיא לה על כל בישול לדעתך האנינה היא הבשלנית הטובה ביותר שיש על פני היקום. אם תתמיד לתת לה תשומת לב תראה את הטוב שיגיע אחרי כן אתה כעת יוצק את אבני היסוד של הבית.

אם מר לך בשל איזו סיבה שלא תהיה, תשתדל להחביא זאת ממנה, אסור שתחשוב שאתה מריר עליה. אסור לך לספר לה על המתרחש בכלל בלי שתתבקש ממנה. זה יבוא אחרי כן מעצמו, אבל ראשית דבר היא רוצה לדעת עד כמה היא חשובה לך".

שמוליק קיבל על קצה המזלג שיעור שאף מדרך חתנים מהטובים ביותר לא יכול להקנות בפרק זמן כה קצר. לקראת הסוף, אמר שמוליק לראש הישיבה שיש לו עוד איזו נקודה ללבן איתו, ראש הישיבה אמר לו בחיוב שיש לו את כל הזמן לתת לו.

"רציתי לומר לראש הישיבה שהחברותא שלי דודי שהיה אחד מאבני התוך של הבניין שלי בישיבה, נותר כיום לבד ערער במדבר, אני שימשתי לו לא רק כחברותא אלא גם כאוזן קשבת וידיד בלב ונפש, זה החזיק אותי מאד, עתה שאני עוזב את הישיבה, אני חושש שהוא יקבל זאת קשה, אין לו עם מי לקבוע חברותא, לבד לא כל כך נעים ללמוד, לעזוב את הישיבה הוא לא רוצה, לא לפגוע בשמו הטוב. הגיתי רעיון והייתי רוצה לדעת מה ראש הישיבה אומר על כך".

"אדרבה, הבה נשמע מה יש בפיק לומר לי?" הסתקן ראש הישיבה.

"חשבתי שאולי יתנו לדודי איזו משרה לא רשמית של "נושא ונותן" עם הבחורים, הוא ישב וילבן עם הבחורים הצעירים את מה שיש על הסוגיא, מעבר למה שלומדים בשיעור, זה יתן להם צוהר רחב יותר. לדודי יש הרבה מה לומר לבחורים, זה יכול לבנות אותנו מאד, כמו שנאמר "ומתלמידי יותר מכולם".

ראש הישיבה חיך, זקנו הצחור רטט מהצחוק שכבש בקושי, האפרוחים גדלו ויש להם הרבה רעיונות.

"אתה אומר דבר יפה, אבל לא מעשי, יש בישיבה שני אנשי צוות חשובים שממלאים את התפקיד בצורה רשמית, הישיבה שבעת רצון מתפקודם, ממש לא במקום להכניס עכשיו בחור שיוריד את כל הערך שלהם ואולי יכנס לתוך התחום שלהם".

"חלילה וחס, לא לך התכוונתי, לעשותו "נושא ונותן" רשמי, זה פשוט שלא, התכוונתי רק שייגש לכל מיני בחורים ללבן איתם את הסוגיא, נקרא לזה "במת חברותא מורחבת" בה מלבנים נושאים יותר מסתם חברותא, הרבה פעמים מוצאים בישיבה שלושה ואפילו ארבעה בחורים שיושבים ומלבנים סוגיא, כך נוצרת ריתחא אמיתית, דומה לחבורה שפעמים הבחורים מוסרים בעצמם, איש לא נפגע שהבחורים עושים במת ליבון.

לא יהיה לו סטנדר באיזו פינה, כפי שיש לנושאים ונותנים הרשמיים, הוא ישב באולם כאחד הבחורים, אבל מפעם לפעם ייגש לכל מיני חברותות ללבן איתם עניינים, כך זה יתן לו סיפוק עצום, הוא לא ירגיש את עצמו מיותר, יש לו הרבה מה להוסיף לבחורים הצעירים וכשהם יטו לו אוזן הוא ירגיש את עצמו חשוב. נקוה שבקרוב ימצא את שידוכו, בעזרת הבורא יתברך" הבהיר שמוליק את דבריו.

"זה כבר משהו אחר, אחשוב על כך, אם תהיה לי עמדה בעניין כבר אפעל בהתאם" סיכם ראש הישיבה את העניין בארשת פנים רצינית.

שמוליק יצא עם הרגשה מרוממת, הוא ידע כי ראש הישיבה לא יניח לדודי להיות בודד. הוא התפלל שהשידוך של דודי יבוא במהרה ולא יצטרכו לכל מיני פעילויות צדדיות כדי לרומם את רוחו.

ראש הישיבה שוחח עם אנשי הצוות בדבר הרעיון, הוא גם שוחח עם הנושאים ונותנים, אם חלילה וחס יקפידו על כך שבחור מתחיל לפעול כביכול כנושא ונותן, הוחלט שלא תהיה לדודי כל עמדה רשמית מעבר למה שהוא, למעשה כל בחור יכול לעמוד וללבן עם חבריו את הסוגיות, אדרבה הישיבה רואה זאת בעין יפה, אין כאן כניסה לתחום של אף אחד מאנשי הצוות, כל עוד אין לזה גיבוי רשמי מהישיבה.

דודי סטוויצקי נקרא אל ראש הישיבה שליבן איתו את כל הפרטים, הובהר לו שהישיבה תראה בעין יפה אם יגש אל בחורים לדבר איתם בלימוד, אבל שלא יעשה מזה עניין, אסור לו לומר לאיש שקיבל כעין גיבוי מהישיבה על כך. דודי הבין את הנושא והסכים לכך.

לאחר שהבין שראש הישיבה רואה בעין יפה את התפקיד הלא רשמי, השתפר מצבו פלאים, היה לו כבר עבור מה לשבת ללמוד, הוא התחיל להשקיע בסוגיות הנלמדות לעומק, שעות ישב בחדר האוצר והרחיב את ידיעותיו בכל תחום אפשרי בראשונים ובאחרונים, עד ששלט בהם שליטה מופלגת.

לאחר כמה ימים ניגש כביכול בסקרנות לדבר בלימוד עם מספר בחורים מהשיעור הראשון, הוא התעניין מה נאמר בשיעור וביקש להוסיף להם כל מיני היבטים חדשים.

"אין לנו צורך בעוד שיעור, בקושי יש לנו זמן לחזור על כל מה ששמענו מפי הר"מ שלנו. אמר לו בחור עז מבט בשם יוסי גרינבלט, אם יש לך בעיה עם חברותא, תיגש לאחד המבוגרים שנותר בלא חברותא.

החברותא שלו משה לוצקין, לץ לא קטן, לא הסתפק בדקירה של חברו.

"אם משעמם לך, אתה יכול לשבת באוצר הגדול, ראינו אותך יושב שם כל השבוע, זה דווקא מקום נפלא להרחבת מידע, לך כבר אין מסגרת, אז יש לך את כל הזמן שבעולם, אבל אחנו תפוסים עד למעלה מהצוואר עם מה שקיבלנו מרבותינו שיחיו".

לכזו תגובה קרירה לא התכונן דודי, עם אלו תהינה התגובות אין לו מה לעשות.

אך דודי דבק במשימה, אסור לאבד את התקווה, יתכן שבפעמים הראשונות יסתכלו עליו כעוף מוזר אבל אחרי כן זה יתקבל בעין יפה.

עם זאת הלך להתיעץ עם ראש הישיבה, איך מתחילים במשימה בלי שיעור גבות והערות לא רצויות תבאנה בהמשך.

"יש לי בשבילך רעיון פשוט בתכלית. תחכה יומיים שלושה, כדי שהאירוע הלא נעים הראשון ישכח. תיגש קצת לפני סוף הסדר בשעה שכבר הבחורים טחנו הדק היטב את השיעור, זרוק בפניהם שאלה רצינית שתתפוס אותם, זה כבר יאתגר אותם יותר, אל תתן להם פוזה של 'מי שבא לתת להם שיעור' את זה איש לא סובל, אבל לחוד חידה זה כבר משהו אחר. כך תרוויח שני ציפורים במכה אחת.

ראשית הבחורים מרגישים שכבר מיצו את השיעור, הם ישמחו שלפתע ישנה איזו הערה מעניינת. שנית גם תהיה להם יותר שליטה בסוגיא ותינתן להם האפשרות להתמודד עם השאלה ביתר קלות.

למען טובת העניין, אל תחפש שאלה מרבי עקיבא אייגר, סביר להניח שהבחורים שמעו עליה והם יגחכו שעל זה אתה בא לדבר איתם, לכן חפש שאלה שנמצאות באחרונים פחות מוכרים שיש סיכוי שהר"מ לא הספיק לדבר על כך".

דודי יצא מעודד מההדרכה של ראש הישיבה, הוא ישב וטחן את כל האחרונים הכי לא מוכרים ומתוכם דלה אוצרות פנינים.

אחרי מספר ימים עשה את ההנחתה הראשונה. התקלה הראשונה כבר נשכחה, יוסי גרינבלט ומשה לוצקין לא הלכו לרכל וקך לא נודע שדודי בונה לעצמו מעמד חדש.

הוא ניגש לשני בחורים שקטים שישבו במקום די פינתי, הייתה לו הרגשה שהם יהיו פחות עוקצניים. הוא פתח את השיחה בשאלה על אחד התוספות שנראו כאלו פחות מאתגרים, לא היו עליו רייד מיוחד, הוא שאל את אחד הבחורים, בחור חביב בשם עזרי טייב האם דברי תוס' לא סותרים את דברי רש"י מעמוד קודם?

הבחור נדלק היטב, בשיעור עברו על התוס' די בניחותא, הר"מ הסביר את התוס' באר היטב אבל לא הצמיד אותו אל רש"י, נראה היה שאין לרש"י כל שייכות עם התוס', והנה פה בא בחור אחד מהעלטרס של הישיבה ומציג שאלה שמטווחת את רש"י בכיוון ישיר ויש לתת על כך את הדעת. הוא החל לדון על כך עם החברותא וניסה את כוחו בעניין, גם החברותא שלו אהרן הכהן טאווייל לא ביטל את העניין, נוצרה להבה רצינית וכך נהייתה ריתחא אמיתית.

אז באמת מה התשובה? שאלו השניים לאחר שנואשו מלמצוא מענה.

דודי סטוויצקי ליטף את זקנו שעדיין לא הופיע (כשיהיו לו שלושה ילדים יצטוך לגדלו כדי שלילדים יהיה מה למרוט) והודיע להם בחגיגות שאת השאלה שואל הגאון רבי יצחק חי טייב זצ"ל מגדולי חכמי המערב והוא מציע על כך מהלך מעניין מאד.

עזרי טייב נדלק מצא חן בעיניו שדודי מציע פשט מאחד מגדולי משפחתו. הפתיחה הייתה מאד טובה בניגוד לפעם הראשונה בה נתקל בקרירות עד כדי הקפאה, הפעם זה עבד אחרת. עזרי ואהרן לא הסתירו את התלהבותם ודיברו עם שכיניהם בחדר האוכל על דודי סטוויצקי שהאיר את עיניהם, הבחורים לא ידעו בתחילה איך להגיב על כך, האם זו תופעה חד פעמית או שהיא הולכת להתרחב וא"כ איך צריכים להפטר אחריה?

אבל כעבור שבוע ישבו הבחורים בחדר האוכל לדון יותר בעניין על התופעה החדשה שהחלה להתרחב. "רבותי הנכבדים, תבחינו בדבר מרענן ביותר בחיינו היבשים, עד כדי נבילה טרם עת, מדי יומיים שלושה נוחת לו בחור משועמם שהיה צריך לפרוח מהלול למשחטה הקרובה אלא שאינו נדרש בשום מקום בשרו יבש ולא נעים לחיך, על כך מצא פתרון גאוני, תעסוקה עם הפרגיות של שיעור א".

היה זה מאמר סרקסטי של שלום צימר (שלום זה יהיה עוד קוץ בעינו של דודי כפי שנראה בהמשך). שלום הצליח לסחוף עמו עוד כמה בחורים ציניים שגיחכו על הפולש החדש שמתעניין בלימודם, לא היה מקובל עד עתה שאחד מבכירי הישיבה יש לו קשר עם צעירי הצאן.

אבל לאחר כמה ימים נעלמו הבדיחות עליו, הם קיבלו לפתע הרחבות בסוגיא, מעל ומעבר למה שידעו. מפה לאוזן עברה השמועה כי דודי סטוויצקי הוא "פצצת מימן" עם כוח הרס של חמישים מגה טון, יש לו ידיעות בכל השטחים, הוא יודע לחקור חקירות מעניינות וגם לחוד חידות בתוך הסוגיא שאיש לא חשב עליהם, היו שהכתירו אותו בהתלהבות כ"מייצער עילוי" בלי שהבינו את משמעות המושג.

לא עבר זמן והמצב התהפך לחלוטין, במקום שדודי יחזר אחרי הבחורים הם כבר ניגשו מאליהם אליו. נוח היה להם בחור שמעט מבוגר מהם, שמדבר אליהם בגובה העיניים, הוא מחייך אליהם בכל השיחה, ויודע גם להחליף ווארטים מעניינים, בדרך זו נעשית הסוגיא מאד מתובלת ומעניינת.

אלא שדודי פרץ גבולות בלי משים לב, בתחילה שמר על הכללים אבל תוך תקופה קצרה שכח שאסור לו לבלוט מדי. כוונת הנהלת הישיבה הייתה שיעשה זאת בקנה מידה מצומצם, פעם פעמיים ביום ידבר עם בחורים בלימוד בסוף הסדר ולא יסחף אחריו את הבחורים כעדת מעריצים נלהבים.

אלא שלאחר זמן קצר השתנתה האווירה באולם הישיבה לחלוטין, מרגע שדודי הגיע לאולם, הייתה נעשית מרקחה סביבו, בחורים רבים רצו אליו כל אחד עם קושיא הערה או סתם תמיהה בדברי המפרשים. סביב דודי הייתה סערה מעין טורנדו או הוריקן, היו שתייגו זאת כצונאמי בינוני, אם לא פליטת הר געש. בחורים היו נעמדים אפילו מרחוק להטות אוזן על מה מדובר והיו מריבות מי יהיה במעגל הקרוב או שני לו.

כדור השלג התגלגל בפראות וצבר תאוצה כבירה, דודי הפך להיות תוך זמן קצר ל"מטאור על" (כוכב) עד שהעמיד בצל את שני הנושאים ונותנים, שאמנם היו תלמידי חכמים גדולים אבל לא הייתה להם כריזמה כשלו, תוך תקופה קצרה נוצר מצב שהשניים כמעט היו חסרי תעסוקה, אם היה בחור ניגש אליהם לדבר איתם בלימוד זה היה מתוך גמ"ח אמיתי, שלא יראו מיותרים לחלוטין.

גם בלי שיהיה לו סטנדר ועמדה רשמית כבר היה מקובע בישיבה שיש "נושא ונותן" ויש "נושא ולוקח" ששם את הרשמיים בצל.

ראש הישיבה לא ידע את נפשו מרוב צער, למצב זה לא התכוון כלל, הוא סמך על דודי שיהיה בחור אחראי ויעמוד בסיכומים, מפעם לפעם ידבר עם שני בחורים בכל סדר, אבל לא שיהפך להיות נותן הטון בישיבה, המצב נעשה מסוכן מאד, פני הנושאים ונותנים שידרו חולשת הדעת נוראה, הם לא היו מסוגלים להתמודד עם תופעה כזו.

איך מעמידים את דודי במקום, בלי לפגוע?

אסור חלילה וחס לומר לדודי שילך מהשיבה, כי הוא ממש יוצר בעיה לאנשי הצוות, זוהי פגיעה אנושה בבחור מיוחד, ראש הישיבה ואנשי הצוות הם אנשים בעלי דגה מוסרית גבוהה, הם לא פוגעים חלילה בבחור שלא עשה זאת בזדון, לחתור תחת הצוות, רק פשוט הוא אינו בר דעת אמיתי ואינו מבחין שבונה את עצמו על חשבון זולתו, בכך הוא ממיט אסון על הישיבה כולה.

את הבעיה הזו פטר להם ידידנו שלום צימר שכבר שם את עינו לרעה על דודי המתבלט בגאוה.

מי הוא שלום בר פלוגתו?

שלום הנ"ל היה בעל "פה פיפיות" שיכול לחתוך בבשר החי בלי להגיר טיפת דם אחת, כשרון עילויי מדהים ומבריק במיוחד, מלא באמרות כנף שנונות שהיו עוברות בישיבה ברגע אחד ומשם חולפות לשיבות אחרות במהירות האור.

אבל היה לו "עקב אכילס" (צד חולשה, במיתולוגיה היוונית האפיקורסית מסופר על אכילס גיבור "על מוות" רק במקום אחד ניתן היה להמיתו, פגיעת חץ בעקב.) ויש אומרים שזו היא "תופעת אספרגר" (ולא הכריעו בו מביני דבר) הוא היה חסר רסן לחלוטין, לא הייתה לו בעיה לקטול את מי שעמד מולו אם הלה הביע הערה שאינה מוצאת חן בעיניו.

למרות התנהגותו הלא אנושית והאזהרות החמורות שקיבל מהמשגיח רבי הלל כהנא שפירא לא הפנים דבר.

פעמים רבות חשבו בישיבה כי אולי צריכים להוציא אותו מהישיבה בשל התנהגותו, אבל תמיד היה אחד מהרמ"ים מליץ יושר עליו, כי הוא עילוי עצום והתמדתו נפלאה, הוא עתיד לצמוח כאחד מגדולי הגאונים ואסור לקטוע את עתידו, אין עליו כל טענה בשל חוסר יראת שמים או מידות מושחתות, אלא שיש לו "השתלחויות עילוייות" בשל מזגו הסוער, זו אינה סיבה מספקת בשביל שיוציאוהו מהישיבה.

"עדיין אין לנו מודד כזה להוצאת בחור מהישיבה, האם נהיה הראשונים לחדש מהלך כזה?" הקשה לא אחת בעת שדנו על תוצאות מעשיו בחדר ההנהלה.

הפעם הזדמן להם שלום הנ"ל כשליח משמים.

יום אחד ניגש לדבר עם דודי בלימוד, למעשה לא בא ללבן איתו סוגיא אלא להתנגח איתו בלימוד, הייתה לו קושיא בדברי הרעק"א ובא ללבן אותה עם הנושא ונותן הצעיר.

דודי הסתכל יחד עמו בדברי הרעק"א, כעבור כמה דקות הסביר לו היטב את מהלך הדברים והוריד את הקושיא בהינף יד כי היא אינה אפילו הערה קלה שמדגדגת אי מי.

הוא נתן לו הרצאה שלימה, כי אין דבר חמור יותר מלהקשות קושיא על רעק"א או לתרץ קושיא שלו בהינף יד, כפי שהחלה לאחרונה התופעה בכל מיני גיליונות תורניים, תירוצים מתירוצים שונים על קושיות רעק"א באלף מהלכים, זו החזלת דמותו של הגאון זצוק"ל שהיה עומק החשבונות בכל התורה כולה, וכי לא ידע את התירוץ הפשוט של בחור בן 15?

הוא הקדים לו את מה שמקובל לומר בשם הגאון הנודע רבי שלמה היימן זצ"ל כי אם רבי עקיבא איגר כותב צריך עיון גדול ואתה מבין את הקושיא היטב, מוכן להודות שזה צריך עיון, אבל איך נותן לו ציון כצע"ג, לא כל שכן, אם הוא מסיים את זה במילים וה' יאיר את עיני, דהיינו אתה כן מבין שמסתתרת לה קושיא עצומה, אבל לא משכיל לדעת, למה צריכים כזו תפילה מתוך עומק הלב, עד להיראות חלילה וחס כעיוור, אם כן לא הבנת את קושית רעק"א, הבנת אולי קושיא טובה מאד, אבל אין זו קושיית רעק"א.

עליך לדעת יסוד זה, כדי להבין את קושיית רעק"א, צריכים קודם לכן לדעת את כל הסוגיות שקשורות לנושא, צריכים להשכיל שרעק"א ידע את כל התורה כולה בעומק העיון, מה שנקרא אצלנו במושכל ראשון תירוץ, מהוה בעצם חוסר הבנה מוחלט בדברי רעק"א.

הוא חתם את דבריו בתגובה חריפה "סתם מקשן עם הארץ".

שלום צימר נפגע מקטילת הקושיא והגיב על כך בחריפות לשונו: "הבנתי את הדברים הדק היטב! אבל יש לי עוד הערה חשובה, האם ניתן להעירה?"

"אין ספק, הרי זו מטרת העניין, ללבן את כל מה שניתן על הסוגיא".

"יש לחקור: מה יותר עקום, גלגל או מקל שהתעקם בסופו? נשאלה השאלה "בתום לב".

דודי נהנה מהחקירה הלא שגרתית, הוא ענה לו במתק לשון: "החקירה אינה חקירה, אין ספק שמקל עקום בסופו הוא גרוע יותר. כי גלגל עקום זוהי ישירותו, שהרי אם לא יהיה עגול לא יוכל לעשות את תפקידו כראוי, הרי אומר שהעקמימות שלו היא מטרת תפקידו, כיון שכן אין זו עקמימות, כפי שאמר הרבי מקוצק ז"ע "סיא נישטא קיין גלייכע זאך וויא א'קרומע לייטער" אין דבר ישר יותר מסולם עקום, כי רק בשל עקמימותו ניתן להשתמש בו כסולם, אם היה סולם ישר (מוצמד לקיר) לא היה בר שימוש, אי אפשר לעלות ולטפס עליו בצורה זו.

על זאת הדרך נאמר: גלגל אם לא יהיה עגול לחלוטין לא יוכל לתפקד כלל, הרי אומר שזוהי ישירותו, אבל מקל אמור להיות ישר, כיון שהתעקם בסופו אינו ראוי לתפקידו.

"יפה מאד וברוך שכיוונתי לדעת קטנים, עתה אשאל לאיזו קטגוריה שייך רבינו שליט"א, לגלגל או למקל?"

עוד בטרם הצליח דודי להגיב, נעלם שלום צימר מהשטח, ההערה נאמרה וטווחה אליו עד לעומק הלב.

דודי חש עלבון עצום, עד עתה לא העז בחור צעיר לדבר אליו בסגנון מחוצף כל כך, איך עליו להגיב על כך?

במר ליבו סיפר את הדברים ליוסי כהנוביץ אחד החסידים הגדולים שלו, הלה התקצף על התגובה של אותו שלום אריכא (1.85) הוא סבר שעל הבחור לשלם על מעשהו יקר מאד.

"אל לך לדאוג, התחייב לדודי, אני מתחייב לטפל בזה במלוא החריפות".

יוסי ניגש אל יצחק שליפר בחור גברתן בעל מרץ רב שלא אהד את שלום בשל מטבעות הלשון העסיסיות שלו וסיכם איתו, כי עליהם ללמד את שלום "פרשת בלק- שנים מקרא ואחד תרגום, כולל פירוש ראשי".

למחרת כשהגיע שלום להיכל הישיבה, עוד בטרם הספיק להיכנס, ניגשו אליו שניהם ואמרו לו.

"אין שלום לרשעים אמר ה', כידוע אתה רשע לפיך אסור לך לדרוך בהיכל הישיבה, ההיכל יועד רק לאנשי מעלה שמידותיהם מתוקנות, אבל לא לרשעים בעלי חרב פיפיות שדורכים ורומסים כל מי שעומד בדרכם, שמך אמנם שלום אבל אתה בעל מלחמות, לך לחדוך כי הלא שם משפחתך הוא "צימר" שם תחוג את ברינותך המרושעת".

שלום צימר ניסה לדחוף את הבחורים לצד, כדי להיכנס להיכל, אבל הוא לא שיער את כוחותיו של יצחק שליפר שתפס אותו והרים אותו אל על, הוא החל לנענע אותו כלולב הקנרי לכל ד' רוחות השמיים.

"אנא ה' הושיעה נא, היי היי, אנא ה' הצליחה נא, היי היי ואולי נוסיף, אנא ה' עננו ביום קראנו, אוך כי עניתני ותהי לי לישועה, אבל לא גמרנו, שהרי קרבן פסח נאמר בג' כתות, אז הבה נשוב ונאמר"

עשרות בחורים נעמדו לצפות במחזה הלא שגרתית, הם לא ידעו איך להגיב, מעולם לא חזו בישיבה בעלת השם 'קניין התלמוד' שכל עיקרה נועד לתת קניין לתלמוד במלוא מובן המילה, מה לה לתופעות שליליות? לראשונה נוכחו לראות תגרה של ממש בכניסה של היכל הישיבה, היות והייתה זו שעת בקר מוקדמת עוד טרם החל הסדר, לא נוכח איש מאנשי הצוות, לא היה מי שיאמר מה צריכים לעשות בנושא כה סבך.

הפעם קלט שלום שהמצב חמור, הוא ביקש מהם שיורידו אותו ולא יעליבו אותו קבל עם ועדה.

שני הבחורים לא סיימו את תפקידם, הם הבהירו לשלום אריכא כי עליו לחלוץ את נעליו ולקבל נזיפה מאת הבחור המיוחד במינו, הגאון המופלג רבי דוד סטוויצקי שליט"א על השפלת כבודו. בלי קבלת נזיפה הוא מנודה, כדן מנדים לכבוד תלמיד חכם במעמד ג' דינים חשובים, יהיה עליו להיות בחדרו משך שלוש ימי נידוי והם ידאגו לקץ שאיש לא יפר את הנידוי.

אם בימים כתיקנם, היה שלום מגיב על כך בחרצובות לשונו, הפעם איבד את עשתונותו, הוא נאלץ להוריד את נעליו ולגשת חלוץ נעליים עד לדודי ולומר: חטאתי לה' ולכם, אני מבקש התרת נידוי. ג' פעמים נאלץ לחזור על הנוסח עד שדודי סלח לו.

ההדים שסיפור זה צבר הגיעו אל צוות הישיבה, הפעם אי אפשר היה להעביר לסדר היום התנהגות כזו, דודי התבקש לשבת בעזרת נשים תקופת מה עד שהרוחות יירגעו, מעתה אין לו יותר לנהל משא ומתן עם בחורים צעירים, אלא לחפש חברותא באשר ימצא.

דודי היה פגוע מאד, הוא הבין שהסיפור חרג מכל פרופורציה, בשיברון לב שח את הדברים לפני אביו שאמר לו.

"דודי בחסדי הבורא יתבך אתה בחור מוצלח מאד, אבל למה לך להפגין זאת בפני כולם? צריך להלך בצידי דרכים, לא להבליט את המיוחדות בשום אופן, בכך לא היית מקים על עצמך מקנאים, אתה לא יכול לדעת בכמה אנשים פגעת כשהפכת להיות נושא ונותן, לא שמת לב שהפכת את אנשי הצוות הרשמיים כמעט למיותרים.

הבחורים העדיפו אותך, בשל גילך הצעיר ואופיך התוסס, אסור להיות יותר מדי מוצלח, אם לא זה שאתה עומד כעת בצומת כה חשובה של שידוכים, הייתי ממליץ לך ללכת לשיבת מיר, הלא היא הישיבה הגדולה ביותר בירושלים, יש שם מאות רבות של בחורים ואברכים, גאוני עולם יושבים שם ומצטנעים בה כרבי חיים קמיל רבי משה יהושע לנדו רבי מנדל אטיק ר' אשר אריאלי רבי שלמה זלמן חשין ואחיו העילוי האמיתי ר' צבי, כל אחד מהם יכול להיות ראש ישיבה בפני עצמו, הם רק חלק קטן מהרשימה של גאוני עולם שצמחו בה במקום בשקט.

כל אחד ישב ולמד את תורת ה' בפינה ותורתם הכריזה עליהם, כשהגיע זמנם לפרוץ החוצה, כל אחד מהם יצא והפך ל"שם עולם". כל אלו שלא נדחפו להגיע לראש הפירמידה הגיעו כשהגיע זמנם, וכן להיפך היו שחשבו עליהם שהם יהיו "שפיץ גאוניים" והם קמלו ונעלמו מהאופק ואיש אינו יודע עליהם יותר.

אם היית שומע לעצתי היית הולך לשם כבר מחר, היית מוצא שם בנקל חברותא כלבבך ולא היית חש בבדידות שיש לך כבחור שהשיעור שלו התפרק, יש לך שם בלי סוף למדנים אדירים איתם תוכל להתפלפל לאורך ולרוחב ואיש לא יחשוב שאתה רוצה לבלוט.

אבל אני חושש שאולי לא יתרגמו נכון את עזיבתך, לכן הייתי אומר לך שב בינתיים בישיבה ותתחיל ללמוד מסגרת של "חושן משפט" אני אמצא לך פרויקט שתוכל להשתלב דרכו בלימוד מקצוע מחכים זה, אני מקווה שאת המשך הפרויקט תשלים כנשוי.

האם המעורבה עם שלום צימר נסגרה או שרק החלה? הלא יש לנו עסק עם אדם שנחשב כחסר מעצורים שמשיב סלע על פרוטה, על כך נדע בהמשך.

~~~~~

התודה והברכה לכל אלו שמסייעים להצלחת הגיליון!!! hanoch90@gmail.com חנוך חיים וינשטוק נ"י 050-414-2587

לעילוי נשמת אבי מורי ורבי

הגה"ח מוה"ר שלמה מנחם זצ"ל וינשטוק

בהרה"צ רבי מרדכי דוד זצ"ל

נלב"ע ביום כ"ט באדר התשס"ו

ביארציט של הגה"ק בעל ה"תפארת שלמה" זי"ע

הספר שהיה דבק בו כל ימי חייו